

אגן הסהר

דברי חיזוק והתעוררות
ומקצת מהנהגותיו הנשגבות
של מורנו ורבנו הגאון האדיר
רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל

להערות והארות ולהשגת הקונטרס

רחוב הרב קוטלר 21

בני ברק

03.6188995

**דברי חיזוק והתעוררות
ומקצת מהליכותיו הנשגבות
של מורנו הגאון האדיר
רבנו אברהם גנחובסקי זצ"ל
שנתבקש לישיבה של מעלה בכ"ה תשרי
תשע"ג**

[חלק מהדברים נאמרו בתוך השבעה במוצש"ק פ"ר בראשית קודם תפילת ערבית
בביהמ"ד הליכות חיים.

וכן בצהרי יום ב' לסי' נח לתלמידי ישיבת בית מדרש עליון,
ובאור ליום ה' לסדר לך לך בביהמ"ד הליכות חיים בחבורת "מחשבת מוסר"

**משולבים בהרבה דרושים עובדות והנהגות
שזכינו לראות ולשמוע מפי קדשו ומפי
תלמידיו**

יוצא לאור במלאת השלשים לפטירתו

בסייעתא דשמיא

ע"י אחד מהזוכים להסתופף בצל האילן הגדול

שמואל אהרן פיש

מח"ס משברי ים ודבר בשם אומרו

הקדמה

כאשר דרש מורי ורבי באחד מהיא"צ של בעל הדברי חיים מצאנז' ורצה לדבר בשבחו הביא את דברי הירושלמי "לא נהיגי גבן דזעירא ממלל שבחא דרבה" ואמר מורי ורבי אני לעומתו כמו נמלה מול הרי האוורסט. וכמו כן אני אומר על עצמי מול מורי ורבי שאין אני ראוי כלל להעלות דברי זכרון על מי שהעניק חמה בתורתו וביראתו ובמעשיו בגאונות מופלאה שאין בדומה לה כלל אבל ההכרח לא יגונה ואחר בקשת המחילה הנני מעלה כמה דברים על הכתב [וקראתי שם הקונטרס אגן הסהר – אשר מרומז בו שמו – ע"ש הפסוק בשה"ש (ז' ג') שמתבאר בסנהדרין (ל"ז ע"א) ובמפרשים שקאי על הכלי המכיל תורה, ומגין על כל העולם כולו, ולעולם לא יחסר בו המזג מיינה של תורה] שמא יביאו הדברים תועלת ורובם הם מהכתובים אצלי במשך השנים שזיכני הי"ת להיות בקרבת האש הגדולה שחיממה את נפשי רוחי ונשמתי.

וכאן המקום להכיר טובה לאשת חבר הרבנית החשובה תליט"א שכל חייה מסרה נפשה לעלייתו ולהצלחתו של מו"ר כנודע לכל, וכפי שמעיד עליה מו"ר בהקדמתו לספרו "בר אלמוגים" [שי"ל אי"ה בקרוב] על רוב מאמצי' במסירות נפש, וביתם היה כרשות הרבים בקביעות לתלמידים ולכל נצרך, ורק אודות לכך זכינו אנו להתבשם מהאור הגדול, ויה"ר שיעמוד לה ולצאצאיה זכות גדולה זו בזה ובבא.

ראה תמיד רק את החלק הטוב

כאשר אמר מורי ורבי הריני כפרת משכבו דברי התעוררות על החברותא שלו רבי דוד כהנא זצ"ל בחדש ניסן תשנ"ט, אמר מו"ר דכיון שהיה הנפטר מצאצאיו של בעל הקונטה"ס יאמר מה שראה בהקדמתו והרחיב בהם. ובתוך הדברים אמר מו"ר שאסור להספיד [ועל כן הוא רק חוזר על הדרוש שבהקדמה שם] אבל כאן אנו לא עוסקים בעת ספוד אלא בעת רקוד לשמוח שאפשר בדורנו להגיע לדרגות נעלות ונשגבות שכאלו [אח"כ כשדיבר המספיד שבא אחריו אמר שרק מו"ר יכול להגיע לעת רקוד בשעות קשות כאלו].

שמעתי מהג"ר דב מלר שליט"א שאמר לו הגר"י מנת שליט"א שכאשר נפטר הגר"ח קמיל זצ"ל באו למו"ר שני אברכים מאופקים ותינו בפניו את צערם שהם במבוכה גדולה שהרי הוא היה הדמות והרוח החיה של הקהילה וכעת שנסתלק מה יהא עליהם, ואמר להם מו"ר איני מבין מדוע נשברה רוחכם, קבלתם מתנה עשרים וחמש שנה ואינכם שמחים על כך, הרי הוא יכל להיות בקהילה אחרת ואז לא היה לכם כלום. כוחו של מורי ורבי בכל מצב להתבונן בחלקו הטוב של הדבר וכפתגם העולם בחצי הכוס המלאה ולראות תמיד רק את החלק הטוב ולשמוח בו כמוצא שלל רב. שמעתי שכאשר הוכרח מו"ר לספר לרעיתי על דבר מחלתו אמר לה בזה הלשון קיבלנו שתי מתנות גדולות בחיים האחת זו מחלת בננו רפאל יונה זצ"ל והשניה זו המחלה שלי.

כאשר נפטר הרב יוסף צוריאלי זצ"ל שהיה מהמתפללים הקבועים במנין רבינו [ותיקין מידי שבת בשבת], נגש למו"ר הג"ר יצחק גליק שליט"א [שהוא ג"כ ממתפללי הותיקין] בשעת הלוייה ושאלו הרי המתפלל ותיקין אינו ניזוק

כל היום כולו א"כ היאך נסתלק ר' יוסף בפתאומיות שכזו. והשיבו מו"ר תוך כדי דיבור איני מבין אדם הולך בפרוזדור ומגיע לטרקלין הלזה יקרא שניזוק. [שמעתי מהשואל וכן מהג"ר יצחק זאב וסרמן שליט"א שהיה נוכח באותה שעה].

מרגלא בפומי דמו"ר דברי המדרש פליאה [הובא בספר ילקוט משה] צדיקין אין אוכלין אלא מן הגזל ואין אוכלין אלא מן המבושל ואומרים כדרלעומר. ואמר בשם הרה"צ ר' יעקב שמשון משפיטקווע זי"ע גזל נוטריקון גם זו לטובה כי צדיקים אומרים על הכל גם זו לטובה. מבשל נוטריקון מסתפק במה שיש לו. כדרלעומר נוטריקון כל דעביד רחמנא לטב עביד רחמנא.

והוסיף מו"ר הכ"מ עוד פירוש על המדרש פליאה מגדול אחר. שגזל היינו שמרגיש על כל מה שמקבל שזה לא מגיע לו ולא לפי מעשיו. ומבושל היינו שצדיקים מבשלים ומתבוננים היטב כל דבר לפני שעושים אותו, וכדרלעומר הרי היה אחד מהמלכים שנצח את החמשה ואחר כל זאת אברהם הפילו ללמדך שכוחי ועוצם ידי אינו כלום עכ"ד מו"ר.

ונתנת לו מלכות וממשלה

בגיטין סו"פ הניזקין [דף ס"ב ע"א] ומנלן דרבנן איקרי מלכים דכתיב "בי מלכים ימלוכו" [משלי ח']. ביאור ההוכחה מהקרא יתפרש על פי המבואר ביומא [ע"ב ע"ב] א"ר יוחנן שלשה זירים [כתרים] הם, של מזבח ושל ארון ושל שולחן, של מזבח זכה אהרן ונטלו, של שלחן זכה דוד ונטלו, ושל ארון עדיין מונח הוא כל הרוצה ליקח יבוא ויקח, שמא תאמר פחות הוא ת"ל בי מלכים ימלוכו. ופירש רש"י וגדול הממליך מן המלך והתורה אמרה מקרא זה והיינו ההוכחה דכתר

תורה עולה על כולם שהתורה בכוחה להמליך מלכים על כרחך שיש לה בחינת מלכות ועוד יתר על כן.

ונראה לפרש הטעם דרבנן נקראו מלכים דהנה מלך על מדינה גדולה כל זמן שאפילו על מחשבותיו ורצונותיו אינו שולט איזו מלכות יש כאן ומי הוא מלך אמיתי זה שמושל על שכלו ומשליטו על רצונותיו ורגשותיו. שוב נמצא כן בפירוש האבן עזרא לתורה פרשת נשא [ו' ז'] וז"ל ודע כי כל בני האדם עבדי תאוות העולם, והמלך באמת שיש לו נזר ועטרת מלכות בראשו הוא מי שהוא חופשי מן התאוות. ע"כ.

מורי ורבי הכ"מ בח"י שנים שזיכני הבורא יתברך לעמוד לצידו לעיתים תכופות, ויותר מי' שנים לכתוב עמו את חידושיו בקביעות כל מוצאי שבת, זכה לשלטון גמור על כל מדותיו רצונותיו ותשוקותיו ושאר רגשותיו של האדם והיה מוגדר אצלו מה המחשבה הנובעת מרצון הלב ומה מן השכל [והיה רגיל אצלו בכמה מחקירותיו בהלכה שיש לו בזה פלוגתא בין הלב ובין השכל מה להכריע בזה. וכגון שחקר האם מותר לשבח גר על זמן גיותו האם יש בזה ל"ת דלא תחנם, ואמר מו"ר שלבו אומר לו להיתר ושכלו אומר לו לאיסור וכהנה רבות]. וכיון שהיה מוגדר אצלו איזהו הרצון הנובע מן הלב שנוגד לשכל התורה היה שמחת ומשוש חייו לשבר רצונות אלו וזה היה כסדר אצלו בלא הפסק שלא לחיות בהרגל ומלומדה אלא להלחם כסדר באותם רצונות. [ועיין בב"מ דף ל"ב ע"ב אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו ובגמ' מבואר שאפי' למ"ד צעב"ח דאורייתא כדי לכוף את יצרו עדיף. ובפירוש רבינו יהונתן מלוניל מפרש שם דכפית היצר עדיפה על כמה מצוות דכתיב לב נשבר ונדכה וכו' וכתיב זבחי אלוקים רוח נשברה.

וחזינן כמה גדולה שבירת הרצון של האדם עד שדוחה צעב"ח דאורייתא].

ובדרך זה היה גם כן אופן לימודו המיוחד ששום דבר לא היה אצלו בשטחיות אלא בכל ענין העמיק וחדש ומתוך למעלה מאלפיים השיעורים [ללא גוזמא] שזכיתי לשמוע ממנו כמעט לא היה בנמצא שחזר על הדברים בלא שרצה לחדש בהם עוד איזה ראייה חדשה או חקירה נוספת בתוך הדברים. ואפי' בימי חולשתו כאשר עשו מנינים בביתו וזכיתי להתפלל עמו במשך שבוע ימים יום שמתתי לב שאחרי כל תפילה כאשר ברך מקרב לבו את כל אלו שבאו לביתו ועשו עמו חסד, שבכל פעם שינה את הברכה שבירך את הציבור לברכה אחרת. שכל מהותו היתה חידוש בלא מלומדה כלל וכלל.

בהזדמנות אמר לי מו"ר הכ"מ שבכל השיעורים שמוסר כוונתו לברר גם לעצמו דברים שמסופק בהם ויש לו תועלת אישית עצומה בבירורם של דברים ברבים, והיה נראה מדבריו שהאופן הראוי לרב להשפיע לתלמידיו הוא רק באופן שגם לרב עצמו יש תועלת מבירור הדברים שרק באופן זה האומר חי את הדברים היטב. [וכמה פעמים התבטא על שיעור שטרח בו הרבה למרחוק שהכל היה כדאי בשביל אותה הערה או הארה שנתווספה בזה].

וכמה קיים מו"ר הכ"מ בעצמו המשנה איזהו חכם הלומד מכל אדם ועיין בפירושו של הרע"ב שאפשר לעשות כן על ידי שלא יביט לאומר אלא לדברים בעצמם ובזה יזכה ללמוד מכל אדם. ובזכרוני שבאחד מהשיעורים שהיה במעמד של ת"ח מופלגים ביותר היה ילד קטן ששאל שאלה טובה וכמה שבחו מו"ר והמליץ עליו המקרא בתהילים "מפי עוללים ויונקים יסדת עז", והרחיב הרבה בקושייתו של אותו קטן.

והנה כנודע כמה זהירות צריך שלא לשאול באמצע שיעור שאלה שיש חשש שהרב יתבייש ולא יוכל להשיב עליה ואצל מורי ורבי הרגישו כולם שאפשר לשאול מה שרוצים ומאיזה מקום שרוצים וכהרף עין היה משיב ואם צדקו דברי השואל מיד היה חוזר בו בשמחה כזו עד שהרגישו בחוש שחוץ מבקשת האמת אין לו למו"ר שום דבר אחר כלל.

מלכות זו עמדה לו שגם ברגעים שכל אדם מאבד לגמרי את עשתונותיו מורי ורבי נשאר רגוע ושלו עם אותה שמחת חיים. ודבר זה ראיתי בעיני בכמה מצבים, ואחד מהם ראו רבים [ואני בתוכם] שבמוצאי אסרו חג הפסח תשס"ז אירעה דליקה גדולה בבנין של מו"ר בקומה העליונה ומו"ר היה באותה שעה בלימוד בביתו יחד עם הרב יחיאל בויס שליט"א, ואמר לי מו"ר דכששמע שיש דליקה התקשר מיד למכבי אש ואמר להם שהוא עצמו יתחיל בפעולת הכיבוי והם ימשיכו בבואם, והזהירוהו בטלפון שלא יעשה כן כיון שזה בחשמל ויש סכנה בדבר. ואחר שיצאו כל הנפשות נתפשטה האש בקומה השלישית מאד ועמד מו"ר למטה לראות היאך מכבים האש, וכידוע הדליקה היתה עצומה ביותר ויותר משעתיים ומחצה לא הצליחו לכבותה ועמד שם מו"ר כל הזמן. ונתפלאתי מדוע עומד שם מו"ר וממתין הרי רחוק הוא מאוד ממדת הסקרנות, ומיד התברר הדבר שכאשר סיימו נגש מו"ר לכבאים להודות ולהכיר טובה לכל אחד על החסד שעשה עמו להציל את דירתו.

ושאלו את מו"ר באותה שעה האם אינו מודאג על כתביו הרבים. (שדברו שם שביתו של מו"ר כבר כמקוה מרוב המים שנכנסו בו) [וכידוע שעד היום יש סימני נזקים מאותם המים שלא הצליחו לתקנם] וכתביו הרי היו מונחים בארון שהיה רק טפח ומשהו מעל גבי הקרקע. והשיב מו"ר

שהמושג של דאגה נוהג רק בציפורנים שכתב הרמ"א בהל' שבת שסדר גזיזתם ביד ימין הוא בסדר בדאג"ה.

וכל מחשבתו ודיבורו בשעה קשה זו היה על עשיית חסד עם הזולת. והעיד על כך גם מורי חמי שנגש באותה שעה לעודדו ואמר לו מו"ר מיד הרי יש לך בת בשידוכים מה עם הרעיון הזה. ואח"כ מיד התחיל מו"ר לעסוק בעשיית מגבית לשכניו שניזוקו, ואנו התלמידים היינו מודאגים עד מאוד על כתביו הרבים ושאלנו האם להיכנס במסירות נפש להציל הכתבים. ואסר עלינו מו"ר ואפי' בסיום הדליקה התיר מו"ר רק לבקש מהנכרית ששירתה את חמותו שדרה אז בביתו ללכת להוציא את תרופותיה ובינתיים להוציא גם את התפילין שלו ואח"כ הוברר שבאמת הכתבים נצלו בהשגחה פרטית עצומה שלא ניזוקו כלל וראינו באותה שעה איזו זכות שיש לנו לדרוך בד' אמות של מלכות עצומה שכזו.

והגראי"ש קרליץ שליט"א סיפר שקבע איתו מו"ר כמה ימים קודם שבבוקרו שלמחרת השריפה שיבחן תלמידים על ב"ק פרק ד' וה'. ובלילה בזמן הדליקה נגש אליו שכמובן שאינו מצפה ממנו שיבוא למחרת, ואמר מו"ר בשום אופן שאינו מבטלו. וכיון שעדיין היה אסור להיכנס לבנין מו"ר, הלך מו"ר לבקש רשות מהגבאי של ביהמ"ד בקרבת מקום שיתן לו חדר בביהמ"ד שם שיוכל לבחון התלמידים. ובחנם בכזו עריבות כאילו אין לו אלא פרק ד' וה' בעולמו.

כמו כן מצאתי בכתבי שיעורים ששמעתי ממורי ורבי קושיא נפלאה בברכות [דף ל"ו ע"א] היאך מותר ליתן שמן לתוך אניגרון בשבת הרי בזה שמברך בורא פרי העץ ניכר שהוא לרפואה והרי כתב המג"א [בסי' קכ"ג בשם התשב"ץ הו"ד להלכה במשנ"ב ואף שדן בדבריו בביאור הלכה מכל מקום הכריע שלדינא צ"ע] דאסור לטבול כלים בהערמה

בברכה. והאריך מו"ר בישוב הקושיא ואמר לנו מו"ר שקושיא
זו נתחדשה לו בהיותו בגלות אמריקה כאשר חלה בנו
וללמדך שצריך אדם ללמוד ולחדש בכל המצבים.

כמו כן כאשר עליתי לביתו במוש"ק פר' נח תשס"ד
דברו שבשבת נאבדו השיניים התותבות של חמותו הישישה,
והיה בדבר צער גדול לרעיתו כיון שבגיל כזה להכין חדש זה
קשה ביותר ויש בזה חשש נפשות על אכילה שתשתבש
[מלבד העלות הכספית שלהם ששויים ששת אלפים דולר].
וכל השבת הרגיע מורי ורבי שהוא בטוח שזה ימצא ואין לה
לדאוג כלל ואחר חיפוש ע"ג חיפוש לא נמצא כלל
[שהפיליפינית בשבת הביאה את חברותיה ואמרו שמי
שתמצא תקבל מאה ₪ ולא מצאו]. ואח"כ אמרה הישישה
שנראה שזה נפל לאסלה בביה"כ, וכיון שהורידו כבר את
המים אין סיכוי שימצא. ואמר מו"ר בשלוח עצומה שאין
לדאוג. והזמין אינסטלטור ואמר לו בטלפון שיתן לו מאתיים
וחמישים ₪ כאשר יחפש ויקבל את הכסף בין ימצא ובין לא
ימצא. ואחר חיפוש חזר כשהן בידו, ואמר האינסטלטור שהיה
כאן מופת גמור שצמחו שורשים בתוך הצינור לפני נפילת
המים לבור הספיגה וזה נתקע שם. ונפעמתי מעוצם בטחוני
של מו"ר בשעה זו [ואז רמז לי מו"ר שאין צורך לספר מה
שרואים לאנשים בחוץ. ושמרתי הדבר בקרבי עד לשעה זו
של אחר פטירתו ויה"ר שנזכה לידבק קצת במדת בטחוני
ושלוח הנפש העצומה שהיתה לו. וסמוך ונראה התקשרה
אליו בתו ושאלה היכן הם נמצאו, ואמר מתחת הפריז'ידר. [א.
ה. ונראה טעמו ששינה או משום דסבר שמותר לשנות מפני
ענוה שלא רצה שיספרו עליו סיפורים או משום שרצה שלא
יגרם בושה לחמותו שאולי נפלו שם בחוסר זהירותה].

ואחר הדברים כשחזר מו"ר למחברת חידושיו, אמר לנו אילו היינו סוחרים היה ראוי לעשות הסכם עם האינסטלטור שאם ימצא יקבל אלפיים ₪ ואם לא יקבל כלום אך זה רק אם היינו סוחרים והיה כל ראשנו מונח בכסף אבל כיון שאנו עוסקים בתורה אם כן אין דרכנו בדרכים כאלו ויש לנו להתנהג בתמימות. ומיד המשיך מו"ר בכתיבת הענין שעסקנו בו [בשכח ותן טל ומטר ונזכר באלוקי נצור האם יענה קדושה כיון שצריך לחזור לברך עלינו]. ורשמתי זאת לזיכרון סמוך ונראה להעובדא. [וכאשר סיפרתי הדברים בהספד אמרו לי שמטרתו של מו"ר במה שאמר לנו בזה שהיה ראוי לעשות עסק כנ"ל הוא להראות שכמעט היה בטוח שלא ימצאו זאת ולא רצה שנספר עליו ונראה כמה גדול כח בטחונו ודו"ק].

בהזדמנות סיפר מורי ורבי הכ"מ על אחד שחלה מאד ואשתו הלכה לגדול אחד ואמרה את מצבו הקשה ואמר לה הגדול אין מה לעשות. ואמרה לו האם כשנעלה לשמים נוכל לומר שעשינו כל מה שצריך, ומיד אותו גדול אמר להתקשר עם פלוני להשיג רופא ואדם זה לבסוף חזר לבריאותו. ושאלו לגדול אחר שיפרש מעיקרא מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר אותו גדול, והשיב דבחזו"א כתב שבעלי הבטחון יש איתם הנהגה אחרת לגמרי, וכאשר ראה שהיא במצב זה הבין שהשתדלות כן יכולה לעזור ומה שיעשה זה כבר מספיק לזה.

וכמו כן בשעה שבישר הרופא למו"ר בביה"ח איכילוב על מחלתו סיפר מקורבו הגדול הג"ר ארי' לייב בן יעקב שליט"א שהיה נוכח בשעה זו שהרופא אמר למו"ר בדיוק מה שמתרחש בגופו בצורה ברורה. ואח"כ היה הרופא סבור שמו"ר לא הבין את המשמעות של חומרת הענין כלל כיון

שלא נשתנו צורת פניו, ואמר לו הרופא האם אתה יודע את המשמעות של הדברים. ואז דפק לו מו"ר על כתפו ואמר לו אתה עושה את העבודה שלך מצוין. ומיד אח"כ נגש אליו מורי חמי שגם שמע מהרופא את מצבו, ואמר לו מו"ר מיד הרב דיסלר הרי יש לך בת בשידוכים אולי הרעיון הזה. וחזינן מלכות אמיתית של שכל על הרגש באופן שלא יתואר.

באותם ימים כאשר באתי לבקרו ירדנו לתפילת המנחה בביה"ח, והיה שם שיעור בין מנחה למעריב ע"י אברך צעיר בדף היומי ונשאר מו"ר לשמוע את כל השיעור, וכאשר ניסו לרמוז למו"ר באמצע שיעלה לנוח, אמר שאין יוצאים באמצע שיעור, ונשאר עד סופו. ואח"כ נגש להודות למגיד השיעור על דבריו הערבים. והיו הדברים לפלא.

וסמוך ונראה בערב של אותו יום שנתבשר מו"ר על הבשורה המרה, יעץ הרב אלימלך פירר שיבדל לחיים טובים שיאמר מו"ר שיעור בישיבה וזכיתי להתלוות אליו בשעה זו במכונית לירושלים לאמירת השיעור בישיבת טשיבין וכדרכו שהיה כותב חידושיו בדרך הוציא מו"ר את המחברת ואמר בואו נכין יחד את השיעור והתחיל מו"ר להכין שיעור נפלא על דברי הגרע"א בעניני ספק ספיקא [בחולין דף י"א לענין גומרתא שמא פקע ותשובת בית שלמה חו"מ סי' קל"ו על ענין זה] והדברים יצאו ברורים ומחוררים באופן מיוחד. והנה כאשר הגענו לישיבה התחיל מו"ר לומר את השיעור על ענין אחר לגמרי שכלל לא דברנו עליו [בענין ביטול ברוב בפסח שני שנאכל עם החמץ] דברים חדשים שלא שמעתי ממנו ותוך כדי השיעור נתחדשו לו חלק מהם וכמובן שאמר שבזכות הציבור נתעורר לחדשם. ובדרך חזור ראה מו"ר צורך להתנצל בפני על כך, ואמר שכאשר הגיע וראה את הציבור הבחין שהיו הרבה צעירים [א.ה.שלא היו בקביעות

רק כאן ששמעו על מצבו באו לשומעו בשעה זו] וידע שיהיה קשה להם הענין של ס"ס, לפיכך בחר נושא קל יותר. והנה דבר זה היה מצוי אצלו שאמר לי פעמים אחרות בלילות שבת כאשר ליויתי אותו בחזור מהשיעור לביתו שהיום חשב לדבר על ענין אחר [והיה אומר על מה] אבל כשראה את הציבור הכיר מיד בטביעות עין איזה דבר יוכלו להבינו ותורת חסד על לשונו, אבל בשעות קשות אלו ראינו מלכות שאין כדוגמתה בנמצא כלל וכלל.

גם כשנחלש מורי ורבי מאד ובאנו לבקרו בבית החולים שערי צדק כאשר נכנסנו בקש מו"ר את המחברת והתחיל לכתוב את השיעור שמסר בשבת האחרונה שהיה בביתו ועשה זאת בשארית כוחותיו ממש והתבוננתי אולי ישתנה קצת הסגנון או שהיד קצת תרעד עקב המצב בו הוא נתון אך נדהמנו לראות שלא היה שום שינוי כלל והשרה אירה נעימה כתמיד לכל הנוכחים [ובאמצע נכנס אחד מהאחים בבית החולים לתת למו"ר תרופה ומיד שראהו מו"ר שאלו מה אני יכול לעזור לך והלה השיבו ברוב סכלותו אינך יכול לעזור לי כלום רק אני יכול לעזור לך ומו"ר בשמחה עזר לו לעזור לו].

וכל תקופת מחלתו היה לנו התלמידים קשה לדעת את מצבו כיון שקיבל הכל בדומיה ובשמחה וידענו את חוזק גופו לפי כוחותיו בתפילה האם עמד בזמן חזרת הש"ץ ובקדושה דסדרא או שלא היה לו כח וכיו"ב והכל עשה בחשבון נפלא לפי כוחותיו.

פשוט וברור שמלכות במצבים שכאלו מתאפשרת רק למי שמקיים דברי הרמ"א בסי' א' שויתי ה' לנגדי תמיד בלא שום הפסק של רגע כל שהוא כלל ואינו משיח דעתו לרגע מעסק התורה ומצוותיה דרך בזה זוכה שהתורה תתן לו

מלכות וממשלה וכמו שראו בחוש כל מי שבא במחיצתו
דוגמא חיה וברורה למלכות של תורה ועבודה.

בהזדמנות אמר מו"ר שתשעים אחוז מהבעיות שבין
אדם לחבירו נפתרות בשכל רגיל, ועשר אחוז כאשר יש שכל
קצת יותר. והוסיף מו"ר דיש לבקש על כך וכמו שהזכיר
הפייטן בסליחה דנעילה המתחלת מי יעמוד חטא אם תשמור
"גדול וקטון רוח שכל החלים גבורי כח רצונך חזק והאלים" וכן
היה מנהגו של מו"ר הרבה פעמים כאשר נשאל על שאלה
הדורשת התבוננות היה אומר שאחרי אתה חונן של התפילה
הבאה שמא ידע היאך להשיב.

מורי ורבי אמר לי שאמו עליה השלום הדריכה אותו
שכל מאורע שקורה לו בחייו שלא יסתכל עליו לפי היאך שזה
נראה ברגע זה אלא ידמיין בדעתו שנמצא כבר עשר שנים
קדימה ויסתכל משם היאך נראה השלכותיו של אותו מאורע
במבט לאחור שאז כבר בטלים הדמיונות ורואים את הדברים
לאשורם והיה נראה שמורי ורבי חי על אופן זה בהרבה
מקרים אשר ראיתי בעיני שבדרך כלל בני אדם מתרגשים
במיוחד ומו"ר היה שופט את הדברים מיד בשכלו הישר
באופן מופלא.

בהזדמנות סיפר מו"ר שהלך ברחוב בארה"ב, והלכו
למולו גוי וגויה [גויתע כלשונן] בלבוש אצילי, והגוי עצר אותו
ושאלו מדוע הוא חובש כיפה לראשו. והשיבו מו"ר על אתר
שהכיפה מסמלת לאדם שיש דבר מעליו, וכמבואר בגמ' שבת
[דף קנ"ו ע"ב] כסי רישך כי היכי דליהוי עליך אימתא דשמיא.

קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים

מורי ורבי זל"ה הקפיד באופן מיוחד לסיים כל שיעור
שמסר בדברי מוסר והתעוררות לכבישת המדות ובדרך כלל

היה מקשר זאת לאותה דבר הלכה שדיבר בה [והיה לו בזה נוסח מיוחד שאינו רגיל והצליח ברוב פקחותו בזה שאפי' בדורנו שכבר אין משתמשים במקל חובלים אלא במקל נועם מכל מקום דרך דרכו המיוחדת והמשעשעת הצליח מו"ר לדבר ברור את הדברים שלא קל לדבר עליהם בדורנו כלל וכלל, והרבה פעמים היה אומר קודם לכן שמה שהולך לומר מכאן ואילך זה לעצמו אלא שכדי שיכנסו הדברים לליבו צריך הוא לאומרם בקול רם ומבקש סליחה מהשומעים על זה שאומר באופן כזה שהם מוכרחים גם לשמוע].

ורובם ככולם של דברי ההתעוררות שאמר מורי ורבי היו לימוד ומוסר השכל על שבירת שתי המדות הרעות הגאווה והכעס שעל זה יעידו כל מי שזכה להתקרב אצלו וליאור מאור פניו שהיה בבחינת קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים שזכה לקנות קנין עצום בשלטון גמור על ב' מדות רעות הללו.

ומרגלא בפומיה דמו"ר דברי הגאון מטשעבין זצ"ל שלכל דבר בעולם יש בית קיבול, ומהו הבית קיבול לתורה שתהא התורה משתמרת במעיו, המדות הטובות. דרק הם הכלי קיבול האמיתי לתורה, וככל שמעדה האדם יותר את מדותיו כך זוכה יותר שתורתו תהי' משתמרת בקרבו. [א. ה. והדברים מפורשים ברבינו יונה באבות פ"ג מי"ז על המשנה אם אין דרך ארץ אין תורה שצריך תחילה לתקן את מדותיו ובזה תשכון התורה עליו שאיננה שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מדות טובות].

ושח לי המופלא שבדיינים הגאון רבי נחום שיינין שליט"א שזוכר בתקופה שלמד עם מורי ורבי עוד קודם הבר מצוה בישיבה קטנה אור ישראל שכבר מאז היה ניכר ביותר במדותיו התרומיות בלא דמיון כלל לשאר בני גילו והיה חד בדרא במדותיו המופלאות עכ"ד.

וראוי להדגיש כשנעמיק להבחין הרי מורי ורבי היה עילוי מופלא מילדותו, ובטבע הדברים אותם בעלי כשרונות הם עצלנים במיוחד וגאים במיוחד על שאר בני גילם, ולעומת זאת מורי ורבי הכיר מילדותו שכאן הוא צריך להשקיע את עבודת החיים שלו וזיכך מדותיו ותיקנם בעבודה מרובה בלא הפסק ועל כן זכה שתשרה התורה הקדושה בקרבם ולקיימה בכל פרטיה ודקדוקיה.

מקורבו הגדול הגאון רבי ישראל ברגר שליט"א סיפר שראהו פעם בישיבה כאשר הוא עומד ועמל לנקות טיפת דיו זעירה מקצה אצבעו לא פחות מרבע שעה, ושאלו וכי הרב אכן סובר שטיפת דיו כה זעירה נחשבת חציצה לנטילת ידיים. [א. ה. באחד השיעורים המליץ מו"ר (בדרך אגב) להקפיד מאד על גזיזת הציפורנים כל ערב שבת בקביעות שמלבד כבוד השבת ניצול מזה מחשש חציצה בנטילה]. וחייך מו"ר והשיב: החזון איש כותב בספרו אמונה ובטחון שכאשר אדם רוצה לעבוד על מידותיו עליו לעשות זאת בדבר מצוה שעל ידי כך יזכה לסייעתא דשמיא לתקנה וכיון שרציתי לעבוד על מדת הסבלנות החלטתי לעשות כן בהסרת החציצה והיה רגיל לומר שבדורנו אין לעשות סיגופים המפריעים ללמוד ועבודת המידות של ויתור וסבלנות אלו הם הסיגופים שבהם ראוי לעסוק.

סיפר מורי ורבי הכ"מ שבן דודו שהיה המשב"ק של הרב מטשעבין שאל אותו מדוע בשו"ת דובב מישרים יש תשובה לרב עיירה אחת שנולד שם אדם שיש לו לב בצד ימין ושאל היכן יניח תפילין הרי זה לא על לבבך. והרב מטשעבין מפלפל עמו שלכאו' זה תלוי בספיקא דרבי ירמיה בחולין [צ"א ע"א] בגיד הנשה של עוף עגיל ובבהמה שפיץ וכדמצינו בר"ן שדימה זאת לחליצה, ובסוף התשובה מביא ראיה מכל איטר

שרואים שיד כהה עדיף על הטעם של על לבבך. ושאלו מדוע לא הביא מיד הראי' הפשוטה מכל איטר שמניח בימינו ומה צורך כל הפלפול הזה. והשיב לו הרב אילו הייתי שולח כך היה מתבייש להראות תשובה זאת לאותו אדם ששאלו לכן הארכתי שלא יתבייש להראות תשובה זו להשואל. והוסיף מו"ר שרואים שאעפ"כ לא נמנע לגמרי בסופו מלכתוב הראיה הפשוטה וכמה שיכל הוא עשה למען הזהירות בכבוד חבריו.

ועל עוצם התבטלותו וענוותנותו נביא דוגמא אחת מיני אלף. שמו"ר הזכיר דבר מסוים בשיעור ואמר שכעת לא עיין בפנים אותו הספר, חכם אחד משומעי השיעור (בלא שימת לב על עזות פניו) אמר בגלל שהרב לא עיין על כן הוא אומר כך אבל אין הדבר כן. ומו"ר כאילו לא שמע את הדברים ואח"כ המשיך אותו חכם בשאלות וכל שאלה כיבדו מו"ר באופן מיוחד לשבחו. ואחר השיעור נגש אחד מהשומעים לאותו חכם ואמר לו שלא דבר בכבוד הראוי כלל ונגש לבקש סליחה ואמר לו מו"ר שאינו מבין כלל על איזה פגיעה הוא סח שהרי דיבר עמו בכבוד גדול. ובמקרה אחר אמר אחד צעיר לימים למו"ר הרב טועה בדבר ואין הדבר כן והגיב מו"ר שיתכן ושבעים פנים לתורה. וכהנה רבות כלפי עצמו לא רק שלא נפגע אלא שהיה נראה שאי"צ כלל עבודה להתגבר על כך [וכפי שהיטיב לומר הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א בהספדו שאם זכינו לראות מדת ההשתוות בדורינו היה זאת אצל מו"ר] וכלפי אחרים היה זהיר עד קטני קטנות שח"ו לא יחוש שלא בטובה.

כאשר היה מוסר שיעור במקום שיש מרא דאתרא אף שהוא צעיר לימים היה מו"ר נוטל ממנו רשות לאמירת השיעור ובאמצע היה מתייעץ עמו מה דעתו על דבריו ומכבדו

על כל הערה קטנה שמעיר כדי שיתכבד בעיני קהילתו והכל עשה בחכמה נפלאה.

ובהזדמנות אמר מו"ר שאדם שנפגע זה נובע משום שמחשבתו של אותו אדם איננה לקבל מהשני אבל אדם שכל רצונו לקבל מהשני "אידי דטריד למיפלט לא בלע" והיינו דכאשר כל עיסוקו בקבלת הטובה מחבירו ממילא אין כאן מקום שיכנס בו באותו זמן מה שהשני פוגע בו. [ועיין חזו"א או"ח (סי' נ"ו ס"ק ד' ד"ה ומ"מ) וז"ל וכשם שאין ראוי לחכם לכעוס ולנקום במריע לו מתוך חולי רוח כן אין ראוי לנקום ולשנוא את המריע מתוך חולי נפש המשכלת וחסר משקל המדות ואין בין בליעל למטורף הדעת ולא כלום וכו' ע"ש].

הריחוק ממדת הכעס

עוד פירש שם בעל רביד הזהב את המקרא "עיניך יונים", דידוע שענין זה משל לת"ח כמפורש בקרא והיה אם מעיני העדה לפי שהם לנו לעינים וכן מבואר בשהש"ר [א' ס"ג] על הך קרא, והמשל ליונים הוא דביו"ד [סי' מ"ב סעי' ח'] מבואר שיונה אין לה מרה א"כ אין לה כעס שבא מן המרה (כמפורש בתקו"ז נ"ה עציבו דטחול וכעס דמרה דאיהו נורא דגיהנום ובברכות ס"א ע"ב מבואר שמרה זורקת טיפה בכבד שכועס, הערת המגיה הג"ר ר' יעקב קאפיל רייניץ שליט"א) וכן בדרשת הגרע"א זצ"ל שנדפסה בחידושי רע"א על התורה כתב לפרש התפילה והאר עינינו בתורתך שהבקשה על חכמי ישראל שהם לנו לעיניים שיאיר להם הי"ת את התורה שלא יכשלו בדבר הלכה.

מדת הכעס לא הייתה אצלו בנמצא כלל וכלל והרבה לדבר בגנותה וכל חייו ראינוהו צמוד לדברי הרמב"ן באגרתו לדבר כל דבריו בנחת לכל אדם ובכל עת, ובהזדמנות אמר מי

שמתפרץ בכעס אין ספק שתורתו מתקלקלת והוסיף שבלשון של היום מי שיש לו קריזה גם החבורה שיאמר תהיה קריזה.

סיפר מורי ורבי שבן דודו המשב"ק של הטשיבינר רב שלש שנים רצופות, סח לו שמעולם לא ראה את הטשיבינר רב רוגז או מתרעם על אדם [והוסיף מו"ר אע"פ שהיה לו הרבה על מה לכעוס], מלבד פעם אחת שדנו בבית המשפט בא"י את אחד מהצוררים במלחמת העולם השניה והיה אחד יהודי ששכרוהו לסנגר עליו שאדרבה הוא הציל יהודים והטשיבינר רב שהיה במלחמה הרי ידע האמת ובקש שידאגו שאותו אדם יכנס אליו וכאשר נכנס לחדרו תפסו בבגדו ונענעו כמו לולב ואמר לו דע לך שאם אתה הולך אני אעקור אותך מהעולם הזה ומהעולם הבא שלך וכמובן שלא הלך בגלל כן [ומו"ר דן בעובדא זו האם היה צריך להחזיר הכסף ואמר שלא היה צריך להחזיר על פי סוגיית הגמ' בר"ה ששוכר עדי שקר אם לבסוף לא הלכו שאי"צ להחזיר הממון שקיבלו].

עוד סיפר מורי ורבי שהיו שני בחורים בישיבת טשיבין שהיו קמים ותיקין לתפילה והיו מתפללים בכותל [והוסיף מו"ר דכמובן שעשו כן רק אחר רשות מהמשגיח], והיה הסעה שלקחה אותם. ופעם אחת עלה יהודי מבוגר להסעה אך הנהג הוצרך לצפצף הרבה עד שירד מביתו להסעה וכשנכנס למכונית אמרו לו הבחורים בקול רועם מדוע אינך מחכה בחוץ כאשר אתה יודע שצריך לנסוע. וכאשר באו לכותל ראו שכולם קמים לכבוד אותו אדם והבינו את המתרחש במי הם פגעו. וסיפרו לי את הסיפור והלכתי לאותו גדול לבקש עבורם מחילה. ואמר לי אותו גדול אספר לך סיפור האלטער זיידע [סבא רבא] שלי היה אחד מגדולי הדור פעם כאשר נזדמן לעיר נכרית דפק אצל אחד בשתיים בלילה והלה נזעק עליו ואח"כ בא איזה בעל הבית אחר וכבדו עד מאד ויחרד לבו של

המארח ואמר לו הגדול שאינו מוחל לו עד שיבוא לעירו וגם כשבא לעירו לא מחל לו עד שקבע ללמוד איתו והפך אותו למכניס אורח גדול וכאן ברצוני גם לנהוג כמו סבי ועל כן אינני מוחל עד שיהפכו לבחורים שאינם רוגזים אלא שלי אין כח ללמוד איתם. ואמר מו"ר שהוא ילמד איתם ולמדו כמה פעמים את הספר "ארך אפים" העוסק בגנות מדת הכעס ומו"ר בחנם על הספר והלכו אח"כ לגדול ובצירוף תוספת של כמה תנאים מחל להם ובאמת זכו להקים דורות ישרים. ואמר מו"ר ששמע מינה תרתי חדא שאין להזדעק על שום אדם, ועוד שיש תקנה לכל חטא של בין אדם לחבירו גם לאחר שנעשה.

עוד סיפר מו"ר על בחור שנפגש עם המדוברת שהציעו לו ובפעם השניה קבעו להיפגש בשעה מסוימת בקרן זווית של אחת הרחובות [והוסיף מו"ר כל אחד לפי מנהגו בבית או ברחוב]. והנה באותו יום בדיוק ראה הבחור בספר ארך אפים שכאשר אדם קובע פגישה עם אדם והוא מאחר שלא יכעס כיון שהרבה סיבות יכולות לגרום לאיחורו ואין להתרעם עליו. והנה המדוברת איחרה במחצית השעה וכשבאה הוא קיבלה בניחותא בלא רגזנות כלל ואמר לה שבטוח שיש לה סיבה למה שאחרה. ולאחר זמן אמרה לו שכבר באה בזמן שקבעו אלא שעלתה על אחת הגגות הסמוכות לבדוק כמה מדת רגזנותו וסבלנותו אם יכעס עליה. ורואים שקיבל מיד שכר התגברותו על מדותיו.

עוד סיפר מורי ורבי שאחד ממקורביו היה רגזן באופן מיוחד, וזה הרע לו מאד בחייו ולא ידע היאך להיגמל מזה. והלך לבעל הקהלות יעקב [הסטייפלר] זצ"ל ושאל אותו הקה"י כיצד ניסה כבר לעבוד על זה, ואמר לו שעשה כל העצות שבעולם ולא הועילו. אמר לו הקה"י שיש לו עצה

שעי"ז הוא יכול לגמול אותו מזה וזאת בתנאי שהוא יביט בפניו חמש דקות בלא הפסק כלל. והוא קיבל זאת בשמחה [כי מי לא חפץ להסתכל על פנים של צדיק גדול שכזה]. והנה הקה"י התחיל בפניו הקדושות והעדינות לעשות פרצופים שונים ומשונים עין אחד למטה ואחד למעלה וכו' והוא כיון שהתחייב להסתכל - אע"פ שזה היה בשבילו סיוט בל יתואר - כיון שהתחייב הוא היה מוכרח להסתכל וכך חמש דקות ברציפות, ובסופם כבר חש כמו בתוך חלום בלהות. ובסיום חזר הקה"י לתואר פניו הרגילות ואמר לו דע לך כך נראה אדם כועס. ואמר מקורבי שמחזות אלו מלווים אותו כל החיים וכאשר נזכר בהם מיד נמנע מן הכעס. ולמד מזה מו"ר מוסר השכל שבכל מצב שבעולם אפשר לתקן. והביא על אדם גדול שאמר שיש דבר שניסה לתקן במאתיים עצות ולא עלתה בידו ובעצה המאתיים ואחת הצליח לתקן.

לימודו באופן של אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

ובהעלאה על גבי הכתב

דרך לימודו של מו"ר הוא בכל סוגיא שעוסק באופן שהדברים יסוכמו לדינא ואף שהיה כמעין המתגבר בחידושו כנודע היה שמח מאוד בעצם דברי הראשונים ומסכמם ובזכרוני שלמדנו תוס' בזבחים [דף ע"ה המתפרסים על כל העמוד ע"ש] ונתפלאתי שבגמר לימוד התוס' אמר עכשיו נקח המחברת ונסכם וסיכם את כל דברי התוס' בעל פה לתוך הכתב בכזו מתיקות.

מרגלא בפומי' דגם כאשר אומרים ישוב לקושית רע"א צריך לחפש חיפוש אחר חיפוש מדוע הגרע"א נמנע מלומר ישוב זה. ורגיל היה מו"ר להביא מש"כ הגרע"א בתשובה לחכם אחד שכתב לו דבר חידוש ובסופו מסיים דלפי"ז מיושבת קושית תוס' והגרע"א שלח לו שמתפלא עליו היאך

לא סיים דבריו שמהתוס' שלא תי' כן מוכח שלא כדבריו ועד שחזר ושלח להגרע"א שבאמת זו היתה כוונתו לא נחה דעתו דהגרע"א. ודברים אלו היו שגורים בפי מו"ר וחזר עליהם הרבה פעמים שרצה לחנך אותנו לביטול גמור לתורת הראשונים וגדולי האחרונים שלא יעלה אפי' שמץ של הרהור מחשבה שכאן בסוגיא זו השכלתי עוד יותר מהם.

מלבד שידע באופן מפליא מסקנות ההלכה בכל סוגיא וסוגיא בש"ס היו למו"ר ידיעות עצומות בהרבה מספרי האחרונים אשר ת"ח אחרים כלל אין יודעים על קיומם [ולדוגמא כאשר שאלתי האם חיוב מיתת כיפה פוטר מן התשלומין שלחני לעיין בחידושי העילוי מווישקי "דברי יעקב" להגאון רבי יעקב ספסל שמדבר בזה וכאשר שאלתי על ספק ספיקא שנתעוררתי להוכחה מיבמות [צ"ח ע"ב] שעדיף כמה ספיקות על הודאי שלחני לעיין בשו"ת מאיר נתיבים שמדבר בזה [עיין משברי ים עניני עדל"ת סי' ל"ב ס"ק ח'] וכהנה רבות לאין מספר. והיה ידוע לן שכאשר מו"ר שולח לראות באיזה מראה מקום הוא בדרך כלל ספר שנוגע ביסוד הדברים ונפעמנו באופן תדיר לראות כמה שהדברים מסודרים אצלו לפרטיהם כאילו בשעה זו ממש למדם.

והמליץ על זה מורי ורבי בהזדמנות את המקרא "אל תדברו גבוהה גבוהה יצא עתק מפיכם" דהיינו אל תחדשו חידושים אלא שדבר מעתיקי השמועה יצא מפיכם. ושאל מו"ר שהרי "דרש דרש משה עד כאן חצי התורה" ומפרשים שמכאן ואילך צריך האדם לחדש מעצמו והיאך מתיישבים שני הפירושים. אלא אמר מו"ר הביאור הוא שמוכרחים לחדש אבל שהחידושים יהיו בנויים ומיוסדים על דבר מעתיקי השמועה ולא להתחיל בדברים חדשים מעצמו.

הרמב"ן באגרת כתב שאחרי שהאדם התרחק מהכעס והגיע לענוה ואח"כ ליראת חטא זוכה שתשרה עליו רוח השכינה וזיו כבודה וחיי העולם הבא ונראה שאין הכוונה לרוח הקודש אלא לשלות הנפש באופן שבחיי העולם הזה הוא מרגיש כל רגע שהוא בן עולם הבא ואולי זה מקצת הסבר לשלוח והבטחון והשמחה שראינו אצל מו"ר בכל רגע ורגע.

מורי ורבי נזדרז לכתוב כל חידוש או הערה שנתחדשה לו והשקיע בזה חלק עצום מזמנו וכמו כן היה מזרז אחרים לכתוב ולהדפיס [וכאשר נתיעצתי עמו על אמירת שיעורים בישיבה גדולה אמר שאמסור ובתנאי שכל שיעור ושיעור אעלה על גבי הכתב וכן שאקבל ברכה מגדול הדור]. וכמה היה מעודד מחברים שכתבו על ענינים בש"ס דהיה מתקשר לביתם ושואלם הספק שנסתפק בהאי ענינא ומשבחם בפי נשותיהם שזכו לבעל תלמיד חכם בדרגות נשגבות.

שמחת התורה ואהבתה

מרגלא בפומי' של מו"ר הכ"מ דברי האר"י הקדוש [שער הפסוקים כרך ז' על תהלים עמוד רנ"ז] ד"מזמור לתודה הריעו לה' כל הארץ" הוא ראשי תיבות הלכה והיינו שכשרוצים להריע לקב"ה אין זה אלא דרך דבר הלכה שאין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה [ובמגלה עמוקות הוסיף שהם ד' תיבות כנגד ד' אמות של הלכה] ומתוך תרועות שמחה ולא מתוך תוגה. והיה רגיל לומר משמי' דהחזון איש דקיימא לן להלכה כהאגלי טל בהקדמה שההנאה מדברי תורה היא חלק בלתי נפרד מעצם מצות תלמוד תורה.

שמעתי שהיה למו"ר קביעות ללמוד כל יום מלבד השבע דפים גמ' גם הלכה אחד בכל אחת מד' חלקי שו"ע.

על קושית הראשונים מדוע נחמיה העמסוני לא פירש
כאשר הגיע למקרא של "ואהבת את ה' אלוקיך", תירץ מו"ר
לפי המבואר במסכת כלה רבתי [פ"ב] שמה"את" של מקרא
זה דרשינן שיש מצוה לאהוב את התורה וזה שפיר דבר
האפשרי. [שמעתי מהגרא"מ גולדבלט שליט"א ועיין מה
שהרחבנו בזה בפתיחה למשברי ים עניני גלגל החוזר ועניני
כללי המצוות].

והחדוותא דשמעתתא של מו"ר יעיד על כך כל מי שבא
עמו במגע שש ושמח בכל דבר תורה. ואף בימיו האחרונים
כאשר הייתי אצלו בעשי"ת דברנו עמו בדברי תורה והיה
בצלילות הדעת כמו בעת בריאותו. וכמו כן בשמחת תורה
[יומיים קודם פטירתו] עדיין נשתעשע בדברי תורה וחידש
בה. והעיד לי על כך נכדו הג"ר ברוך שליט"א שהיה עמו ביום
זה וסיפר ג"כ שמו"ר התפלל ותיקין וכאשר הגיע למוסף בקש
מנכדו שיצא ושאל מדוע ואמר לו שיש סוברים שכאשר יאמר
משיב הרוח זה יחשב להכרזה וממילא הנכד יהיה לו בעיה
מה להזכיר בשחרית ושמעתי שכן היא שיטת התהלה לדוד
בסי' קי"ד.

וכמו כן שמעתי מהגאון רבי אפרים שטראוס שליט"א
מרבני ישיבת קול תורה שבא לבקרו ולשמחו בשמחת תורה
[יומיים קודם פטירתו] עם כמה בחורים מהישיבה בביה"ח
שערי צדק, ואחר שרקדו לפניו "ברוך אלוקינו שבראנו
לכבודו" ומו"ר השתתף עמהם ותופף באצבעותיו על השולחן
שאל אותם מו"ר שכידוע מובא בשו"ע עצת מהר"ם
מרוטנבורג לומר תשעים פעמים ההזכרה שאם יסתפק יוכל
לסמוך שהזכיר ושאלם מו"ר האם ראוי לעשות כן [שמא גם
לאחר העצה עדיין לא יזכיר]. ואחר ששתקו שאלו למו"ר מה
דעתו בענין ואמר להם שמסתברא שיעשה העצה והוסיף די

בזה מוסר השכל שפיו של האדם צריך להיות תמיד מלא שירות ותשבחות להקב"ה. ואחר כן אמר הגרא"ש למו"ר שאמר לו שבעל אילת השחר שליט"א שאל מדוע התורה הקדימה מצות לולב לסוכה הרי סדר קיומם הוא להיפך, והשיב מו"ר דלפי שיטת התשב"ץ שיש מצוה בעשיית הלולב ואין מצוה בעשיית הסוכה ניחא דבעשייה קדמה מצות הלולב לסוכה.

דחיל חטאין

הרשב"א בחידושיו על אגדות הש"ס ברכות [דף ח' ע"א] כתב בזה"ל אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ד' אמות של הלכה כבר פירשה הרמב"ם ז"ל פירוש מרווח מאד בפתיחת פירוש המשנה ועליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע. ותורף דבריו שם הוא כי הכוונה בבריאת כל מה שיש בתוך העולם הזה ההווה והנפסד הוא האיש השלם הכולל החכמה והמעשה, ועל זה אמר אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד כלומר האדם השלם בחכמה ובמעשה ע"כ. ומפני שהאדם הבינוני הוא ארבע אמות כמו שנאמר שבו איש תחתיו כתחתיו ומכאן לארבע אמות ליוצא חוץ לתחום [עירובין מ"ח ע"א] קראו ארבע אמות של הלכה עכ"ל.

יראתו של מורי ורבי מכל נדנוד קל של חטא הוא בל יתואר וחלק עצום מחידושיו הרבים היה חקירות שנתחדשו לו מתוך הזהירות בחיי היום יום. [ולדוגמא כאשר הפיליפינית שטיפלה בחמותו תלתה שקית עם מוקצה על דלת ההזזה של המטבח בע"ש הגיע מו"ר למסירת השיעור בליל שבת (מיד לאחר המאורע) על מציאות זו והקיף בה כמעט את כל יסודי דיני בסיס, וכיוצא בזה לאין מספר].

כמו כן כאשר נצרך מו"ר לעבור איזה ניתוח בראשו
דאג מו"ר שיקבעו את הניתוח לערב פסח [שזה היום כמעט
הכי לחוץ בשנה] כיון שחשש שהתחבושת ששימו לו אח"כ
תחוץ לתפילין על כן קבע יום זה ששיער בדעתו שעד אסרו
חג כבר יתרפא. [כן סיפר לי הגראי"ש קרליץ שליט"א].

וכפי שהיה חרד על מצוותיו שלו עצמו, כך היה חרד על
מצוותיו של מי שבא איתו במגע, שקבוע היה שואלו בלשון
רכה ובענות חן האם כבר התפלל האם כבר אכל מלוח מלכה.
ואף שמעולם לא ראיתיו מוכיח אדם בפניו מכל מקום בדרך
עקיפה היה מרמז דברים שהיה נזכר האדם מעצמו להתעורר
האם קיימתי הלכה זו או לאו. כמו כן בשנה האחרונה באחד
ממוצאי השבתות היה מוכרח לנסוע לירושלים וכיון שידעתי
שמו"ר יכתוב כל הנסיעה את חידושיו בקשתי להתלוות. והנה
בהגיענו לירושלים אמר מו"ר לנהג שיסע לבית הורי והכריחני
מו"ר לרדת ולדרוש בשלומם ואף שהפצרתי רבות שאי"ז מן
הראוי שמו"ר ימתין ברכבו לא הסכים בשום אופן מו"ר לוותר
ורצה לסייעני בכיבוד הורי.

וכן כאשר הוצרך מחמת יא"צ לעלות לש"ץ, באופן
שידע שיש עוד חיוב בבית הכנסת לא היה ניגש שהנוהג
במקום שהתפלל היה שכאשר יש שני חיובים האחד היה
מקיים מנין בפרוזדור בית הכנסת וכיון שמו"ר לא רצה לגרום
לאנשים שיתפללו שלא בקדושת בית הכנסת היה נמנע
מלגשת לעמוד (מו"ר נקט דלעזרת נשים שאין בה מנין קבוע
אין לזה קדושת בית הכנסת ונמנע מאוד מלהתפלל שם)
[סיפר הגר"א קונשטט שליט"א שראה כאשר שאל אחד
שאלה וחשש מו"ר שיבטל הלה מחמת כן סעודה שלישית,
ואמר מו"ר אני רועד מפחד שמא תפסיד סעודתך].

עוד סיפרו שבאחת מהנסיעות במונית עצר הנהג בתחנת דלק במטרה לקחת שם איזה עיתון פסול וכשראה זאת מו"ר רץ אליו ואמר לו בודאי אתה לוקח את העיתון כדי להציל יהודים שלא יקראו בו הבה ניקח עיתונים נוספים ולקח מו"ר חבילה מכובדת ולקח בתוכם גם את עיתונו של הנהג שנתנה לו בעל כרחו והשליך את כולם לאשפה.

כמו כן סיפרו שבשכבו על ערש דוי שכבר לא היה יכול לירד מן המטה חשש לשיטת הגר"א שאין יכול לברך ברכת שעשה לי כל צרכי ובקש שיוציאוהו אמנם לא הסכים בשום אופן שיוציאוהו רק בברכה זו מחשש שאח"כ המוציאו בברכה ישכח ויברך אותה ברכה שוב על סדר הברכות ונמצא מכשילו בברכה לבטלה.

וסיפר נכדו הג"ר ברוך שליט"א שהיה עם מו"ר בשמחת תורה [יומיים קודם פטירתו] והרופאים בקשו ממורי רבי שאם יתאפשר לו שיאכל וישתה דבר מה. והיה לפניו שתיה בחדרו וכאשר הגיש לו הנכד לא רצה לשתות באומרו שצריך להקדים המזונות לשהכל. ואמר הנכד הרי המזונות נמצאים בקומה אחרת של בית החולים ועד שאביאם סבא יכול לשתות והשיבו מו"ר שזה סברא נכונה אבל אטו אם הם היו בארון הסמוך גם היינו אומרים כן א"כ מנין נדע השיעור המדויק בזה.

עוד סיפרו שמעת לעת קודם פטירתו נגש אחד מהמבקרים בבית החולים ובפיו שאלה אכלתי מזונות בחדר אחד וענבים בחדר אחר היכן לברך את ברכת מעין שלש. ומיד הורה לו מו"ר שיברך פעמיים בחדר שאכל מזונות יברך על המזונות ובחדר שאכל הענבים יברך על הענבים ואי"ז ברכה שאינה צריכה דבזה יוצא כל השיטות וכדי לצאת

מספק, ולקיים הלכתחילה לברך במקומו, שרי לברך ב' פעמים.

סיפר הגר"י מנת שליט"א שיום אחד בקש מורי ורבי ממנו שיוציאונו בברכת השכיבו ושאל מדוע הרב מבקש והשיב מו"ר כיון שעניתי אמן יהא שמיה רבה של רשות ושאל הגר"י היאך יתכן של רשות והשיב מו"ר שלא שמע את גוף הקדיש רק את הציבור עונים [ודברי מו"ר יסודם במשנ"ב סי' קכ"ד ס"ק ל"ג וכן בביאור הלכה סי' רט"ו ד"ה חייב שיש משמעות שאין חיוב בדבר ובפסקי תשובות סי' קכד הערה 137 נקט שזה רק בכל הברכות ולא בקדיש וקדושה ע"ש] ושאלו הגר"י דמכל מקום לא גרע מסח בשוגג שאינו חוזר והשיב מו"ר שתפס עצמו באמצע הענייה ובכל זאת המשיך א"כ חושש לזה שנחשב לסח במזיד. (ובעל אילת השחר צידד שגם בעניית רשות מותר באמצע ברכה ששאלוהו לשיטתו שכאשר שומעים מנין ממקום אחר אין חיוב עניה האם מותר באמצע ברכה גם לענות וצידד שאפשר כן שמעתי מהגר"מ גרינולד שליט"א שהיה נוכח כששאלוהו זאת).

ויפה אמר אחד מן החכמים: ראיתי הרבה מדקדקי הלכה אבל בדרך כלל הם מלאים במתחים ועצבנות, אבל לראות מדקדק עצום בכזו שלווה ורוגע זאת ראינו רק אצל מו"ר הגדול.

אחד משכניו של מו"ר הכ"מ נסע לשבת בבית מלון והנה נודע לו שמתקנות בית המלון שלא להדליק נרות בחדרים ולא ידע כיצד יקיים מצות הדלקת נרות שבת. והתקשר למו"ר ואמר לו שידליק בבית הכסא ויברך בחוץ וידליק בפנים השירותים, כיון שהוא צמוד לחדר השינה, ועל זה לא חלה התקנה של בית המלון שבדרך כלל שם אין סכנה

כל כך ויכול להדליק שם ולפתוח הדלת. [א. ה. ובאופן שיתכן שבעל המלון אוסר להדליק גם שם לכאו' נכנס לספק גזל].

ויש לעיין מדברי הביאור הלכה [סי' תקפ"ח] שאין לקיים מצוות במקומות המטונפים והניחא לטעם הכוונה דהוי כדברי תורה כאן י"ל שיכון בחוץ ותו אין צריך לכוין בפנים אבל לטעם המשנ"ב (שאי"ז מקום שירות ועבודה למלך והוי בזיון המצוה) קשה. ושאלתי להגר"י מנת שליט"א והשיב דבמקום דלא אפשר שאני ובפרט במצוה שעיקרה התכלית שלא יכשל בעץ ואבן. והגר"מ גולדמן שליט"א הוסיף דכמו בכיסוי הדם שמי שאין לו יד מכסה ברגל הכא נמי מי שאין לו אפשרות אחרת אי"ז בזיון כלל.

בליל יו"ט ראשון של סוכות שחל בשבת דפק מו"ר בבית שכנו ובפיו בקשה והיא דהנה כנהוג באופן שיו"ט ראשון חל בחול הרבה הולכים ליטול גם את הד' מינים של הרב שהם מהודרים כדי לצאת את כל הדיעות להיות רגוע שודאי יצאו הדאו', והנה אמר מו"ר חשבתי רעיון דכאשר חל בשבת כיון שיש לנו רק סוכה מן התורה ואין לנו ד' מינים חשבתי לקיים הידור זה במצות סוכה וברצוני לאכול גם בסוכתך הכזית של לילה הראשון והכניסו השכן ואכל אצלו. והנה במשך ימי החג מספרת הרבנית שתחי' לאשתו של אותו השכן השנה החלפנו את כל הסכך במוצאי יו"ט ראשון של חג כיון שבעלי הרב חשש שיש ריח רע ממנו [ושמא היה שם צואת חתול וכדו'] על כן החלפנו את כל הסכך במוצאי היו"ט. [כן סיפר לי שכנו הג"ר שמעון בן שלמה שליט"א].

גאונות וצדקות בחסד

מֵרֵן בַּעַל הַחֲזוֹן אִישׁ זַצ"ל אָמַר לְהַגְאוֹן רַבִּי אַבְרָהָם רֵייסנר שְׁלִיט"א שֶׁהַשֵּׂיא שֶׁל שְׁלִימוֹת הָאָדָם בַּעוֹלָם הַזֶּה הוּא לַעֲבוֹר אֶת הַחַיִּים בְּלֹא לַפְּגוּעַ בְּזוֹלָתוֹ.

וְהַרְאֵנִי הַג"ר יְהוֹשֻׁעַ גְּרֵיינִימָן שְׁלִיט"א סִמַּךְ לְדַבֵּר בִּירוּשָׁלַיִם דְּמֵאֵי [פ"א סוֹף הַל' ג'] שֶׁרַבִּי פִּנְחָס בֶּן יֵאִיר כִּשְׁהַלֶּךְ לְבִיהֵמ"ד וְגַדֵּל הַנְּהַר וְגָזַר עָלָיו שִׁיחַלֵּק אִמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו הָאֵם גַּם אֲנַחְנוּ יְכוּלִים לַעֲבוֹר אִמְרָם לֵהֵם "מֵאֵן דִּידַע בְּנַפְשִׁי דְלֹא אֶקִּיל לְבַר נֶשׁ מִן יִשְׂרָאֵל מִן יוֹמוֹי יְבוֹר" וְפִי הַפְּנִי מִשֶּׁה מִי שִׁיּוֹדַע בְּנַפְשׁוֹ שֶׁלֹּא עָשָׂה שׁוּם רַעָה וְלֹא בִיזָה לְבַר יִשְׂרָאֵל מִימֵיו הוּא יַעֲבוֹר וְלֹא יִנְזַק וְאֵם לֹא יַעֲבוֹר. וְלִמְדָנוּ מִכֵּאֵן שֶׁהָאָדָם הַשְּׁלֵם שְׂרָאוֹי לְנִיסִים שְׁכָל הַטְּבַע כְּפוּף אֵלָיו זֶה מִי שֶׁלֹּא פָּגַע בְּאָדָם מַעוֹלָם.

וְכַבֵּר פִּירֵשׁ רַבִּינוּ הַחֲפֵץ חַיִּים [אַהֲבַת חֶסֶד ח"ב פ"א] מֵה שֶׁאֵנוּ אוֹמְרִים בְּבִרְכַּת שֵׁים שְׁלוֹם כִּי בְּאוֹר פְּנִיךְ נִתְּתָ לָנוּ תוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד, וְצ"ב דֵּהִיכֵן נִתֵּן הַקְּב"ה אַהֲבַת חֶסֶד. וּמִפֶּרֶשׁ הַח"ח דְּבַמִּתֵּן תוֹרָה זְכוּ לְרֵאוֹת בְּרוּחַ קִדְשָׁם שְׁכָל הַבְּרִיאָה כוֹלָה אֵינָה עוֹמֶדֶת עַל מַדַּת הַדִּין אֲלֵא עַל מַדַּת הַחֶסֶד, וְזֶה עוֹרֵרָם לְהַתְּנַהֵג בְּדַרְכֵי שֶׁל מְקוֹם וְלִדְבוֹק בְּמַדַּת הַחֶסֶד וְלֵאחֹב אֶת הַמַּדָּה הַזֹּאת בְּכָל נַפְשָׁם כִּי הַתְּבוֹנוֹ אִזְ וְהַשִּׁיגוֹ שְׁכָל קִיּוּם הָעוֹלָם תְּלוּי בְּמַדָּה זֹו וְכֵאֲשֶׁר יִתְּדַבְּקוּ בָּהּ יִהְיֶה לֵהֵם קִיּוּם בְּזֶה וּבְבֹא ע"ש בְּהַרְחֵבָה.

בְּמַעֲשֵׂה אִישׁ [ח"ב פ"ב] שֶׁחַ הַגְּאוֹן רַבִּי מִיכָל יְהוּדָה לִיפְקוּבִיץ זַצ"ל אִסְפַּר מֵה שֶׁסִּיפֵר לִי מִזֶּה זְמַן אֶחָד מִן הַתְּלַמִּידִים הַמְּקוֹרְבִים. הַמְּסַפֵּר הַטְּרִידוֹ אוֹתוֹ הַרְּבֵה לְהִיכְנוֹס לְמַסּוֹר צְרִכֵי יַחִיד זֶה וְצְרִכֵי יַחִיד אַחֵר, וּפְעָמִים הִגִּיעוּ מִמְּקוֹמוֹת אַחֵרִים לְבַקְּשׁוֹ בְּכָל מִינֵי שְׁלִיחוּתוֹ, וּפְנָה וְשָׂאֵל

לרבינו החזו"א האם הוא מחוייב בדבר כי הרי זה מפריע לו בלימודו והשיב לו רבינו לקנות תורה לזכות לתורה צריך זכות השכל בלא זכות השכל אי אפשר לזכות לתורה וזכות השכל אפשר לזכות על ידי עשיית חסד זה היה תוכן הדברים עכ"ד. [ושמעתי שכאשר הרב מפוניבז' בנה את הישיבה יעץ לו החזו"א שכדי להצליח יבנה במקביל את בתי אבות לעשות חסד עם ילדי ישראל כיון שתורה וחסד הם תרין ריעין דלא מתפרשין].

וכאשר עושים חסד באהבה לשמה אי"ז מפריע את הלימוד כלל וכאשר נפעמנו מזה הרבה פעמים שלפעמים באמצע הכתיבה במוצאי שבתות היו מתקשרים למו"ר בעסק שלום בית סבוך שצריך לדבר עם פלוני ואלמוני והיה למו"ר לפעמים צורך להגביה את קולו [שלא ברגזנות כלל והיה לו מומחיות מיוחדת בזה כידוע לבאי ביתו] על אדם מסוים, מכל מקום בגמר השיחה מיד חוזר מו"ר לקטע שאנו עוסקים בו באמצע הכתיבה וממשיך, והיה זה מחזה מפעים לראות היאך התורה והחסד מתמזגים זה בזה בלא הפרעה מאחד לחבירו כלל וכלל.

כבר נודע ברבים הנהגתו של מורי ורבי לפני רבות בשנים כאשר הגיע מגיד שיעור חדש בישיבת טשעבין ורצה מו"ר שיכנסו לשיעורו של הר"מ החדש והוריד מו"ר את הרמה בשיעור עד שהרגישו רבים שאין להם מה לשמוע והלכו להר"מ החדש וכמה מסירות נפש וגאונות בחסד שיש במעשה זה עד להפליא. [וברבות השנים סיפר זאת אותו הר"מ בעצמו ועל כן אין חשש בפרסום הדברים. בהזדמנות סיפר מו"ר על הפמ"ג שכאשר ראה שמפריעים אותו מלימודו ביתר על המדה התחיל לענות לשואלים בצורה שהרגישו

שאין עם מי לדבר והפסיקו לבוא אליו וממילא יכל ללמוד
במנוחה].

הגר"א קונשטט שליט"א סיפר שבאחד הפעמים שהיה
מורי ורבי הכ"מ אצל הגר"ד לנדו שיבדל לחיים טובים אמר
להם הגר"ד את דברי הגר"ח הלוי שאמר שמי שלא יודע
לסגור את הגמ' לעשיית חסד גם כשגמרתו פתוחה הרי היא
סגורה ומי שיודע לסגור גם כסוגר נחשבת גמרתו פתוחה.
והוסיף מו"ר דגם כאשר סוגרים את הגמ' לעשיית החסד
עדיין המוח צריך להמשיך במחשבת התורה והרי זה באמת
שלא סגר כלום.

באחת ממוצאי השבתות שלמדנו התקשר אחד מבני
משפחתו של רבינו שרוצה להתקבל למוסד מסוים ויש שם
קשיים בקבלה והיה להקרוב בזה צורך גדול [שלא נמצא שום
פתרון אחר לפי אותה שעה]. ואמרתי למו"ר שיתקשר לבעל
אותו מוסד כיון שידעתיו שהוא מכיר בגדלותו של מו"ר והכל
יבוא על מקומו בשלום. ונתעקש מו"ר שאין לו שום אפשרות
להתקשר אליו, ושאלתיו מדוע, ואמר לי מו"ר די ש לו כלל
שאדם שהוא עשה לו טובה הוא אינו מבקש ממנו טובה
בחזרה ומכיון שאותו בעל מוסד כשהיה בחו"ל בקש ממו"ר
שיקשר אותו עם גביר מסוים ועשה לו מו"ר אותה טובה שוב
אינו יכול לבקש ממנו שום טובה [ויש בזה כמה טעמים למבין
והנני כותב הדברים כהוייתן ותן לחכם..]. ונפעמתי באותה
שעה מעוצם גדלותו שהרי אצל כל העולם הדברים הפוכים
דדוקא מאלו שעשו להם טובה מבקשים טובות [ולגופו של
ענין כאשר יצאנו מביתו התקשרנו לאותו בעל מוסד וסיפרנו
לו דברים כהוייתן ואמרתיו לו אטו מפני שמו"ר אדם גדול הוא
הרי הוא יצא נפסד והדברים נכנסו ללבו ונסתדר הענין].

כמה חביב היה לפני מורי ורבי הסיפור על הגה"צ רבי יוסף לייס זצ"ל שראה ילד שעומד לעבור את הכביש ברמזור אדום בכביש סואן, ורץ אליו באומרו אולי מוכן אתה להעביר אותי את הכביש ואמר מו"ר שזה מוסר השכל כמה צריך לעזור לשני ובחכמה יתירה, והוסיף דחכמה זו באה מכח התורה וזהו נובלות חכמה.

וכן נהג מורי ורבי בישיבתו שאירע שנכנס לחדרם של בחורים בישיבה בשעת לילה מאוחרת והנה הוא רואה שהם משחקים בשח מט. ונגש אליהם מו"ר ואמר להם שבוודאי הם אינם מצליחים להרדם וגם הוא אינו מצליח א"כ בבקשה שילמדו עמו יחד ולמד עמהם עד עלות השחר, אח"כ הלך להתפלל עמהם שחרית כותיקין, ואמר להם שהוא יספר למשיח שלמדו כל הלילה ועל כן התיר להם להתפלל ותיקין. והם אמרו שהחיזוק שהם קיבלו מהנהגה זו היה יותר מכל הגערות שבעולם. [ולעומת זאת סיפר אברך שבתקופה מסוימת היה נתון בשברון רוח וישב לנוח בבית הוריו ונזדמן לשם מו"ר וראהו וקרא לו בחיבה בשמו ושאלו אולי ברצונך לשחק עמי שח מט].

שנים רבות זכינו ללוות את מורי ורבי בשיעוריו בלילות שבת מכל קצוות העיר וכן בבין הזמנים ומה היה נפלא לראות כאשר גם כשעוסקים באמצע הענין כאשר הגיעו לפרשת דרכים שאם ימשיך המלוה ללוות את מו"ר זה ירחיקנו מביתו היה עוצר ואומר בלשון רכה מחכים לך בבית בכליון עיניים, ואומר גוט שבת ולא הסכים בשום אופן שימשיכו ללוותו. [והיה זוכר מו"ר כל אחד היכן הוא גר ודאג שלא יתרחק מביתו. ומה נאה להזכיר כאן מה ששמענו ממנו שמורו הגר"י אברמסקי זצ"ל פירש מה שאמר שמואל שנהירין לו שבילי דרקיעא כשבילי דנהרדעא ושאל הגר"י לשם מה היה צורך

לשמואל לדעת שבילי נהרדעא ופירש דכיון שהיה רופא היה
בזה צורך להצלת נפשות].

כמו כן בחלק גדול מהשיעורים בליל שבת שמתי לב
שמו"ר מסיים השיעור עם סיפור שכל ילד היה יכול להבינו,
והרבה פעמים לא היה לזה לא שייכות לפרשה ולא לשיעור
[אלא שמו"ר ברוב גאונותו ידע תמיד לקשור כל דבר בדבר],
והיה נראה שהנהגתו זו היא שידע שעוד מעט ילכו כולם
לסעוד את סעודת השבת ושם יושבים סביב השולחן גם כאלו
שאי אפשר לשתפם בדבר הלכה העמוק שהיה עסוק בה,
ודאג מו"ר גם לזה שיהיה לכל אחד איזה עובדא או וורט
מענין לספר בשולחנו.

באחד השיעורים שהיו רחוק מביתו הגיע בעל מכונית
לקחת את מו"ר לביתו ובקשתי רשות מהנהג האם גם אני
אוכל להצטרף לנסיעה וסירב. ומו"ר שם ליבו לזה ושכנעו
בחכמתו שיסכים ועלינו עוד ארבעה אנשים למכונית. ואמר
מורי ורבי שזה ממש תיבת נח אבל צריך בחכמה לעשות זאת
כיון שנח קיבל מכה כאשר לא נהג בזהירות. ובאמצע אמר
הנהג למו"ר שלא חשב לקחת כל כך הרבה במכוניתו ורצה
מורי ורבי להרגיעו ואמר לו שבבעל הטורים כתוב שפעמיים
בתנ"ך [במסורה] מופיעה המילה **כולנה** בפרשת מקץ אצל
יעקב אבינו "עלי היו כולנה" וכן באשת חיל "ואת עלית על
כולנה", ופירש מורי ורבי הקשר דכדי לזכות לדרגא של ואת
עלית על כולנה צריך לעבור קודם את נתיב היסורים עלי היו
כולנה עכ"ד וכמה עמקות וחכמה שצפון כאן. [ועל ענין זה
שעל ידי הייסורים זוכה האדם להגיע לדרגות נשגבות עיין
בפני יהושע בברכות דף ה' ע"א שביאר בזה הענין של "את
אשר יאהב ה' יוכיח" שקשה להבינו דאטו הדרך ליתן מתנה
לאוהב דרך הכאה. ומפרש בב' אופנים והאחד שיש מקומות

שלא שייך להגיע לשם רק לאחר זיכור החומר ואין דרך אחרת לזה ע"ש].

עוד מספרים על מורי ורבי הכ"מ שבעלותו לאוטובוס התיישבה על ידו אשה שאינה מן הצנועות ורצה מורי ורבי להעיר לה אך מאידך שלא לביישה ואמר לה בנעימות שמבקש סליחה אבל הוא מוכרח ליידע אותה שיש לו כרוספדין. והיא היתה בטוחה שזה איזו מחלה מדבקת [או מחלת נפש] ומיד נסה על נפשה ועברה למקום אחר. אמנם כוונתו היתה שהוא לבוש ציציות דבתרגום [במדבר ט"ו ל"ח] מתרגמין לציצית כרוספדין. [שמעתי מהגר"י גרינימן שליט"א].

קדושת פיו ועיניו

מעולם לא שמענו מפיו איזה דבר גנאי על שום אדם ואפילו באופן שכבר הוכרח לומר על איזה ספר שאין דבריו נכונים היה קודם לכן מרבה בשבחו ורק אח"כ מעיר על דבריו בדרך כבוד.

כמו כן קדושת עיניו היתה להפליא ומכל מקום לא נמנע מלהתייחס באופן מיוחד לאלמנות ושבורי לב וכן לשכנותיו והכל בחכמה ובתבונה ובחן נפלא.

וחביבים היו לו דברי השאגת ארי' שאמר בערוב ימיו שלא היה לו זמן לחטוא וכמה הדברים מתאימים למו"ר שהיה שקוע כולו בד' אמות של עיון ההלכה ועשיית חסד בלא היסח הדעת כלל.

סיפרו שמו"ר הכ"מ נסע במונית שירות מירושלים לבני ברק שמו"ר בספסל האחורי [דהיינו בשורה בשלישית] ולפתע הבחין שבמושב הראשון יושבת אשה ומאחוריה יושב בחור מיד פנה לנהג ואמר דכיון שהוא תייר בארץ הוא מעונין

לשבת קדימה בסמוך אליו ושהנהג יסביר לו בדרך את האתרים והעדים שרואים בזמן הנסיעה. והנה החליף מו"ר מקום עם הבחור ובמשך כל הנסיעה הרים והחזיק את מעילו מול פניו כמחיצה שלא יביט באשה והנהג הסביר לו במשך כל הנסיעה על הנעשה בחוץ. ואע"פ שהיה מו"ר ללעג בעני כל הנוסעים, לא התחשב בזה מו"ר כדרכו שבמקום שיש חילול ה' אין חולקין כבוד לרב, והכל כדאי להציל אדם מחטא. ובסיום הנסיעה הודה מו"ר לנהג בחמימות, ואף התעקש לשלם על הנסיעה של הבחור שכן בזכותו ישב קדימה וזכה לכל ההדרכה הנפלאה.

היה רגיל לחזור על פירושו של הגאון חיד"א על הפסוק רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום שהיא זה ראשי תיבות הלל יוסף אליעזר בן חרסום והיינו שכאשר יאמר האדם היו לי נסיונות בעניות בקדושה ובעשירות יאמרו לו תראה אותם היאך הם עמדו בזה וא"כ היה לך לקום על אף נסיונות אלו.

אינו נרתע מחוסר הצלחה כלל

גם בדברים שהיה משתדל עליהם והיה איזה סיבה שאחרי מאמץ רב הדבר נתקע לא היתה אצלו אף לרגע קט איזה שהוא תחושה של עייפות המצויה במצבים כאלו. ובהזדמנות מסוימת המליץ על זה את דברי החכם מכל אדם "לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם", ודקדק מו"ר מדוע נקט הפסוק דרכיה בלשון רבים היה לו לומר דרכה בלשון יחיד, והשיב דכאשר נתבונן על נמלה כאשר היא מטפסת על קיר תלול נראה שכאשר היא נופלת מיד היא מתחלת לעלות שוב בלא שום שהיות וזמני התאוששות ובאמת בדרך זו לבסוף היא מגעת ורמז לנו שלמה בזה שנקט בלשון רבים ללמוד מהנמלה ענין זה שלא ליפול אף לרגע קט כאשר רואים שאין

הדבר נושא פירות אלא להמשיך הלאה והלאה ואח"כ בודאי שישא פירות.

ושח לי תלמיד חביב למו"ר [הבה"ח יעקב ישראל שוורצבורד נ"י] שמו"ר היה לו שעון ונפל והפסיק לעבוד ואמרו לו שיקנה חדש ואמר שילך לשען אולי אפשר לתקנו ובדקו השען וראה שצריך רק להחליף בטריה. ושאלו מו"ר מדוע השעון צריך ליפול בדיוק בשעה שהבטריה נגמרת, ואמר לו השען מדוע אתה לא מבין כאשר הבטריה חזקה גם בשעה שהיא נופלת לא קורה לשעון כלום אבל בשעת חולשה כאשר יש לה נפילה מיד היא מפסיקה את פעולתה לגמרי. ולקח מזה מו"ר הכ"מ מוסר השכל גדול לעיתות חולשה שלא ליפול ח"ו וכל זמן שממשיכים גם בזמנים קשים אפשר להחזיק מעמד.

עוד סיפר שבשיעור שמסר מו"ר בשעת חליו בשבועותיו האחרונים [מסיבה מסוימת נמנע ממני ההשתתפות בשיעור זה] הראו למו"ר פסק בספר חוט שני [שבת ח"ד סי' ש"ל] שמי שחלה ודואג מחמת חוליו דמותר לחלל עבודת שבת. ותמה מו"ר מה שייך להיות מודאג מחמת החולי הרי צריך לעשות מה שצריך אבל איזה מקום יש לדאגות ואם מודאג שיתגבר על כך. ואמר שכנראה שנכתב רק בגדר דרוש וקבל שכר. ונפעמו כולם משלוות נפשו של מו"ר גם כאשר חרב חדה מונחת על צוארו. [ועיין בארחות יושר בענין פחד ודאגה שהרחיב בראיות מחז"ל שאין מקום לפחד ולדאוג משום דבר בעולם רק להתפלל ולפחד שלא להיכשל בחטא ותו לא ע"ש].

בספר החיים לרבינו חיים אחי המהר"ל זצ"ל [ספר גאולה וישועה פרק ח'] כתב שמה שאמרו חז"ל שהדרך ממעט את השם [ועל כן התפלל משה קומה ה' למנוחתך]

היינו שאין השכינה שורה אלא בזמן המנוחה והשם היינו השם ממש דהיינו השכינה כי אי אפשר לו לאדם לעסוק בדברים העליונים אם הוא איש נודד ממקומו, וכל שכן אנחנו עייפי כח בגלות המר הזה עכ"ד.

אין מבוך סתום שאי אפשר לצאת ממנו

מרגלא בפומיה של מורי ורבי שלכל מבוך סתום שאדם נקלע אליו כאשר יעמיק ויתבונן ויתייעץ עם חכמים יראה שאפשר לצאת ממנו והיה מרבה להביא דוגמאות שאדם חושב שכל השערים סגורים בפניו ומצבו הוא בכי רע ומחויב להשלים עם זה ואין הדבר כן.

ואחד הדוגמאות שהיה מביא לכך זה המעשה עם המלך שנפלה הצלחת שלו בחצר הארמון לבור עמוק וצר, ולא ידעו היאך להוציאה בלא לפגוע בהוד יופיה, והציעו לעשות מנהרה מהצד עד שיגיעו לבור אלא שעלות המנהרה הגיע לכדי שווי הצלחת על כן הם היו במבוכה גדולה והנה בא חכם יהודי ואמר להם הרי הצלחת עשויה מעץ א"כ שישפכו מים לתוך הבור ותצוף הצלחת אל פני הבור.

שמירת הסדרים בקביעות

כמה נזהר מורי ורבים שלא לבטל קביעות ופעמים היה במסירות נפש ממש מגיע לשיעור ביום שישי בביהמ"ד צאנז' כאשר שבוע כבר לא היה בביתו והנסיעה היתה מתשת וישר היה נכנס למסור השיעור ובנעימות ועירנות ושמחה היה מוסר השיעור ואשרי מי שראה כל זאת.

גמ' בחולין [דף ס"ו ע"ב ונדה נ"א ע"ב] כל מי שיש לו קשקשת יש לו סנפיר וכל מי שיש לו סנפיר לא בהכרח שיש לו גם קשקשת. ופירש מו"ר זללה"ה על דרך דרוש שהסנפיר דומה לכשרונות האדם דעל ידם מתקדם במהירות לכל מקום

שיחפוץ, ואילו הקשקשת זה שמירת הסדרים שזה מגן עליו שלא יכנסו בו כל מיני רוחות זרות, ועל זה אמר שהלומד בעקביות לבסוף יתברך גם בכשרונות משא"כ אלו שיש להם סנפיר לפעמים הם טמאים מחמת חסרון הקשקשת.

ובחידושי רע"א על התורה דרש כן על המקרא בתהילים "עת לעשות לה' הפרו תורתך", ופירש הגרע"א דכאשר לוקחים להעשיה לה' רק עת ומניחים עיקר היום לדברים אחרים זהו הפרה והשבתה לתורת ה' וזהו שדייקו חז"ל תורה שאין עמה מלאכה שהתורה עיקר והמלאכה טפל.

לייקר כל רגע

הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל בספרו דרש משה כתב "ונח מצא חן בעיני ה'" [ו' ח'] אמרו חז"ל בסנהדרין פ' חלק [ק"ח א] שהיה גם עליו טענה ממדה"ד אבל בשביל שמצא חן ניצול, ולא השגיח השי"ת על הטענות שעליו. וא"כ צריך לידע איך ובמה למצוא חן בעיני ה' שלכן אינו מדקדק עמה. אבל מציאת חן הוא ענין אחר ונראה פשוט דהדברים טובים שעושה יעשה באופן שיהיו בחן דהיינו בשמחה רבה בידיעתו כי זה כל חייו כאשר בארתי [דברים ל יט] על קרא דובחרת בחיים שיש מי שמקיים המצות אלא שמקיימן בצער על שנדמה לו שמפסיד על ידי זה בממון והנאות אחרות שזה אינו בחן כלל, וכאשר יתבע עכ"פ שחר על מעשיו אז יתבע ממנו מה"ד, שהיא עומדת לנגד רוב אנשים ואולי כולם, אבל אם מה שעושה הוא בחן אז לא יכול מדה"ד לתבוע כלום שהשי"ת ימחול לו בעבור החן שמצא בעיניו. עכ"ל. [מורי חמי הגר"מ דיסלר שליט"א ראש ישיבת אורייתא העירני לדברי הדרש משה הללו באומרו זהו הגדרתו של מורי ורבי ז"ל].

דברים אלו כמה ראויים להאמר על הנהגתו של מו"ר שכל מעשיו היה בבחינת חטוף ואכול והיה מייקר כל מעשה קטן להפליא וכל רגע היה מנוצל אצלו. ומרגלא בפומי' המעשה על בעל האגרות משה שעשה סיום והיה לו שמחה גדולה ושאלוהו תלמידיו הרי כבר גמר הרבה פעמים ומה יום מיומים ששמח במיוחד והשיב דש"ס זה סיים בזמן אמירת המי שברך בקריאת התורה בין גברא לגברא.

כמו כן רגיל היה מו"ר לספר על שני שידוכים שהציעו לאדם עבור בנו שהיה מיוחד במינו ולא ידע במי לבחור שהיו שקולים בטיבם וביחוסם ושאל את בעל הקהלות יעקב ומיד הכריע לקחת אחת מהן וכששאלוהו מדוע החליט כן אמר שאתמול עבר בתחנה וראה את אבי הבת [זו שהמליץ עליה] מנצל את רגעיו בתחנת האוטובוס שהוציא גמ' ולמד.

ביטול החומריות ודעתו על חלומות בזמנו

היה רגיל מו"ר לבטל את כל עניני הגשם. וכמה היתה חביבה עליו העובדא על בעל המנחת חינוך, שכאשר באו כמה פרנסים מאנשי קהילתו שיחזרו בו מאיזה תקנה שתיקן בעיר ונתנו לו להבין שהוא מוכרח לעשות כן, אמר להם המנח"ח בשבילי אין לי צורך למשכורת אני אקנה שק תפוחי אדמה ואשב כל היום ואלמד בשקט ואהיה ניזון ממנה ואיני צריך לכלום וכל מה שאני כאן הוא ללמד דעת ואם אינכם שומעים לי אין לי שום ענין להמשיך כאן.

וכשהיה מזכיר מו"ר את השאלה הנודעת על הגלידה האם נידונת כמאכל או כמשקה [שכידוע נחלקו בזה הקהלות יעקב והגרי"ש אלישיב זצ"ל ויש בזה הרבה נפ"מ, והביא מו"ר משו"ת חת"ס שנמצא כהקה"י ועוד הרחיב הרבה בזה] היה רגיל לומר אבל מתי זה נפ"מ שהרי לא אוכלים גלידה

שאינה מועלת לגוף כלום אלא שמדובר בשבת ויו"ט שיש מצות עונג שבת וכהנה רבות. כמו כן ידוע שכאשר הגישו לו כמה דברים במנה היה אוכל הכל אבל לא ביחד אלא כל אחד בפני עצמו ובמהירות [וכן סיפר הגר"ד פוברסקי זצ"ל על מרן האחיעזר שראה שאכל במהירות כמי שכפאווה].

והכל עשה מו"ר בחן מופלא וזכה לסייעתא דשמיא עצומה בכל מעשיו וקרן אור פניו, ובסייעתא דשמיא שלוותה אותו בימי חייו ראו בחוש כמה מצא חן בעיני ה'.

עוד שמתתי אל לבי שבדרך כלל כאשר בא למסור שיעור היה מפזר בהצנע קודם לכן על מצחו את אחת מפאותיו שלא יהיה מסודר כל כך ויש לפרש בזה כמה כוונות וד"ל. [שמעתי שכאשר היה מו"ר בילדותו במבחן פומבי מהנבחרים לבמה הלבישה לו אמו בעת המבחן חולצה מרופטת וכשנשאלה על כך אמרה שרוצה למעט בעין הרע].

תלמידו הגאון הדיין רבי ישראל ברגר שליט"א הביא ששמע ממנו כמה פעמים את פירושו של החת"ס [בספר חוט המשולש] על הגמ' בגיטין שריש לקיש השאיר בסוף ימיו קבא דמוריקא וקרא על עצמו המקרא "ועזבו לאחרים חילם", ומפרש החת"ס שעזבו הוא מלשון עזוב תעזוב עמו והיינו דמה שאדם עוזב מעצמו ונותן לאחרים זהו חילו האמיתי שנשאר בידו.

בהספד שנשא מורי ורבי על הגאון רבי ברוך שמעון שניאורסון זצ"ל [בעל הברכת שמעון ראש ישיבת טשיבין] סיפר מו"ר שגיסו הרב יוסף ברנפלד זצ"ל נפטר בפתאומיות [א. ה. שח לי הגר"י שולזינגר שליט"א באותו היום בצהרים היה מדובר שיאמר מו"ר שיעור בישיבת בין הזמנים בכולל חזו"א (שהיה זה בחדש מנ"א) וכשנודע למארגנים על דבר

האסון היה פשוט להם שלא יבוא לומר את השיעור ועל דעת עצמם תלו מודעה שלא יהיה שיעור כיון שהיו בטוחים שאין באפשרותו לבוא ובפרט שכל עול סידור הקבורה היה מוטל עליו, אמנם הוא בא לומר את השיעור ובשלוות הנפש בלא שום שינוי ואח"כ הלך לסדר מקום הקבורה אצל זקנתי אשת הגר"ש כהן זצ"ל והיה שם רק מקום אחד שאפשר ליקבר איש ואשה יחדיו והוא תחת מקום קבורת אביו ואמו ובנו וסמוך למקום קבורת חותנו של מו"ר ומיד ויתר מו"ר על מקום זה ורק אח"כ הלך מישהו וסיפר למשפחת המנוח את ויתורו של מו"ר והם לא הסכימו לזה וכך חזר אותו המקום למו"ר עכ"ד] ובא לבנו רבי יונה בחלום ואמר לו שיקפיד מאוד על כל המנהגים שנהג כיון שזה מסורת אצלם דור אחר דור מהחת"ס [שכידוע הם מצאצאיו].

והנה זכרו בבית גיסו שביום פטירתו החזיק מעטפה מלאה מזומנים ואמר לבני ביתו שזה פרעון של אחד שהיה חייב לו הרבה שנים וכאשר חזרו מהלויה בסוף היום נזכרו בזה וחפשו בבית ולא מצאו את המעטפה ושוב בא המנוח בחלום לבנו ואמר לו שהמעטפה נמצאת מאחורי ספר פלוני וכך הוה וסיפר מו"ר להגר"ש זצ"ל את שני החלומות הללו שחלם האחיין שלו ואמר לו הגר"ש האם אתם חושבים שבשביל כסף האבא יטרח באמצע השבעה לרדת מלמעלה כל כוונתו היתה שכשם שאתם רואים שהחלום הזה הוא אמיתי כמו כן תדעו שמה שבאתי להזהירכם לשמור את כל מנהגי החת"ס גם זה חלום אמיתי ותקפידו על כך ולא תאמרו חלומות שואידברו.

והוסיף מורי ורבי שיש בזה נפקותא לדינא בזה שדבר גשמי אין לו שום חשיבות כלפי דבר רוחני דהנה הלב אריה בחולין הקשה בהא דדנו בפרק שילוח הקן כאשר יש מצות

שילוח ציפורי מצורע ויש לפניו רק קן ציפור האם העשה
דשילוח דוחה לעשה ול"ת דשילוח הקן [מפאת גדול השלום
ע"ש], ותמה הלב אריה [שם קמ"א ע"א ד"ה עשה ול"ת] דהא
יכול לקיים את שניהם שיקח את האם ויקיים בה דין ציפור
המשולחת [ודין מצוות חבילות חבילות אינו לעיכובא כמבואר
בפסחים ק"ב ע"ב]. ומיישב דכיון שמקיים בה מצות שילוח אין
השילוח יכול להתייחס לעוד מצוה. [וע"ש שדן עוד ליישב מצד
השיהוי שמשתהה עד שישלחנה ומצד שנאסרה בהנאה קודם
שילוח].

ושאל מו"ר אטו לפי"ז באופן שהאם הרובצת על הקן
היא יונת דואר לא נוכל לשלוח עמה מכתב לאיזה יעד מסוים
תוך כדי השילוח, ולא נראה כן כלל. אלא על כרחך דכאשר
מקיים עוד מצוה זה נקרא עשיית שני דברים, אבל לעשות
גם איזה דבר גשמי יחד עם שילוח המצוה אין זה כלל מבטל
את חשיבות שילוח המצוה שכל חפצך לא ישוו בה וזה כל
העולם מה שיותר חפצים של מצוות.

באחד מהנסיעות אמר לי מו"ר שאע"פ שהחזו"א היה
מורה שאין להתענות תענית חלום משום שרק בזמנם שהיו
בני אדם יציבים החלומות היו רציניים אבל כיום שאנו בדרגה
פחותה אין לחוש. מכל מקום אמר מו"ר צריך לדעת שיש
הרבה חלומות שהם אמת ויש לחוש לזה.

והביא מו"ר ששח לו אדם אמיד בדאגה שחלם שבאים
אליו בעלי חובות ומוכרים את כל תכולת דירתו, ואמר לו מו"ר
להרגיעו שהפתרון הוא שיבואו אליו הרבה בני אדם לבקש
ממנו חידושיו אמנם לא עבר הרבה זמן והיה בדיוק כפי
שחלם. והוסיף דאמו של החת"ס היתה רואה קודם לכן כל
דבר בחלום וגם החת"ס עצמו חלם קודם פטירת רבו ר"נ
אדלר זצ"ל [כמו שסיפר בהספדו עליו שחלם שמוציאים את

הס"ת במעיל שחור, שהמנהג במקום הולדתו פפד"מ – ששם היה מגורי הגר"נ אדלר זצ"ל – שעושים זאת בפטירת אדם גדול.

[ושאלתי את מו"ר על אשה שנדרה בחלום האם בעלה מיפר לה ושלחני לעיין בשו"ת דובב מישרים במי שנדב צדקה בחלומו].

בשתי הזדמנויות שמעתי ממו"ר הכ"מ את המעשה על בעל הספר משפטי שמואל להגאון רבי שמואל ורנר זצ"ל [שהיה ידיד המשפחה והכיר גם את אמו של מו"ר] שיום אחד הוא מספר למו"ר שאמו [של מו"ר] באה אליו בחלום ואמרה לו מדוע אינך מעיין בספר שבני חיבר לכבודי [הכוונה לספר "חדר הורתי" שהוציא מו"ר במצות אביו בשנת תשכ"ט לעילוי נשמת אמו] על קושיא שכתבת בספרך [משפטי שמואל] מדוע באביו ואמו שנתגרשו מקדים את איזה שירצה הרי במשנה בהוריות מובא שאיש קודם לאשה. ואכן פתח את הספר חדר הורתי וראה שמו"ר מדבר מזה. ואמר מו"ר שיש ללמוד מזה עד היכן יודעים בעולם האמת שאמו ידעה את החדו"ת שהוציא לעילוי נשמתה, וסיים מו"ר שלא יאומן כי יסופר. זה רשמתי לזיכרון במוש"ק פר' חוקת תשנ"ט.

ושוב במוש"ק פר' ויגש תשס"ו שמעתי שוב את המעשה הזה ממו"ר, והוסיף לפרש שבודאי שמהעולם הבא לא באים בטענות ולא רצתה רק לומר לו שקדמוהו בשאלתו וסיים מו"ר שכבר הראו לו שגם לו קדמוהו בזה הרוגוצ'בר בספרו צפנת פענח. ועיין בספר נאות אפרים להגאון רבי אפרים שטראוס שליט"א [על בראשית שמות בהקדמה] שדיבר על עובדא זו עם מו"ר חודשיים קודם פטירתו ואמר לו מו"ר שלא נראה שלמדה אמו את שני הספרים אלא שאחד בא להיכלה בגן עדן ואמר לה שקושיא שנמצא בקונטרס

לזכרה נמצא גם במשפטי שמואל ועל יסוד זה באה בחלום לומר לו כן. עכ"ד.

באחד מימי היא"צ של בנו הבחור רפאל יונה ז"ל, בדברי התעוררות שבסוף השיעור אמר מו"ר על דרשת ריש לקיש בב"ב [דף ז' ע"ב] "אספרם מחול ירבון" זו מעשיהן של צדיקים, דהקשו המפרשים מדוע נמשלו מעשיהם של צדיקים לחול ולא לכוכבים. והשיב מו"ר דהחול כל גרגיר כשלעצמו הוא קטן ביותר וכמו כן צדיקים מעשיהם הטובים נובעים מכח זה שכל רגע אפי' קטן ביותר הוא אוצר שלם בשבילם.

דרכו של מו"ר היה לכתוב חלק מחידושיו עוד קודם הבדלה [במקרים שהיה סיבה לאחרה], ואמר הגר"מ גרינולד שליט"א ששם לב שמו"ר לפתע הפסיק מלעשות כן. וכששאלו לפשר הענין אמר מו"ר בגרמנית [שידע שהגר"מ מבין שפה זו] זאגאר ווען מאן איז אלט ווי אינע קוה, לערנט מאן אימער עטואס דאצו. [תרגום: אפילו כשזקנים כמו פרה לומדים תמיד דבר נוסף].

ירא וחרד על מצוותיו עד רגעיו האחרונים

תלמיד דבוק וחביב לרבינו הג"ר חיים לייב דייטש שליט"א שמתגורר כיום באמריקה התקשר אלי בתוך השבעה ואמר שנזכר שכאשר למדו בישיבה מסכת פסחים [דף ט' ע"א] תניא חבר שמת והניח מגורה מליאה פירות אפי' הן בני יומן הרי הן בחזקת מתוקנין. והיינו שיודעים שהיום נתחייבו במעשרות ואעפ"כ חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. ואמר מו"ר זצ"ל שרואים כאן דבר נפלא, הרי מדובר בחבר שהולך למות וצריך לדאוג לאלמנה ויתומים שמשאיר בעולם הזה א"כ מנין לנו שזכר לעשר את פירותיו, אלא רואים מכאן שעיקר דאגתו של חבר היא גם בשעות אלו

למצוותיו ושאר הענינים הגשמיים כבר ידאג להם מי שאמר
והיה העולם.

זאת דיבר מורנו ורבנו הכ"מ וזה מה שראו אצלו בחוש
בשעותיו האחרונות, דקדוק הלכה בכל פרט ופרט וזהירות
יתירה בבין אדם לחבירו להנעים לכל מי שבא במגע עמו.
וכמו כן רצה לקיים מצות אכילת כזית בליל ראשון אע"פ
שהיה רתוק למטתו ועל כן בקש מהגוי שיכניסנו למעלית
שבת ויוציאנו [שסוכת ביה"ח בקומה שמינית ומו"ר היה
בקומה שביעית] ואכל את הכזית והיה לו מזה שמחה גדולה
[והיה למו"ר נידון בזה האם זה בגדר צורך חולה או בגדר
צורך מצוה כפי שסח לי ידידי מגדולי תלמידיו הגר"ש אלטמן
שליט"א שבביקורו בחוה"מ שאל אותו שאלה זו ואח"כ הוברר
שהדבר היה נוגע לו בעצמו].

והרי ידע מו"ר את מצבו שהרי אמר למקורבו הדיין
הגאון רבי ישראל ברגר שליט"א לכתוב עמו את הצוואה
בחוה"מ משום דבר האבד. ואעפ"כ הזהירות המופלאה שלו
באמירת דברי תורה במקום נקי ובגוף נקי [שכבר כתב רבינו
יונה שזה מיסוד היראת השמים הזהירות בזה], ובכל פרט
ופרט עם כל החשבונות לצאת את כל שיטות הפוסקים.

כאשר בקרתי את מו"ר בחוה"מ ס ימים ספורים קודם
עלותו השמימה הבאתי לו את ספרי משברי ים ח"ז על כללי
המצוות שיצא לאור בס"ד בעיוה"כ ומיד אמר בשמחה בזה"ל
"זה לא היה טלטול שלא לצורך בחוה"מ" והתחיל לעיין בו
וכאשר רצו ליקחנו מידו בקש להשאירו והמשיך לעיין בו וכמה
נחת רוח ידע מו"ר ליתן לכל אדם וברוב חכמה.

הרגשה בזמן בקשת המחילה

בעת סתימת הגולל נגשו כמה מן התלמידים לבקש מחילה בעשרה, ונגשתי גם אני אבל הרגשתי שאין שום צורך בדבר ומשני טעמים. חדא שכל מי שבא במגע עם מו"ר יודע שלא היה אצלו מושג של פגיעה כלל והיה מן הנעלבים ואינם עולבים בממדים שאין להם אח ורע.

הגרי"א דינר שליט"א סיפר בדרשתו בתוך השבעה שאחד זרק פעם עגבניה ונפלה בטעות על ראשו של מו"ר, ומיד רץ מו"ר לבקש סליחה מהזורק שכנראה רצה לזורקה ליעד מסוים והוא הפריעו.

בעיני ראיתי באיזה ברית שהיה מו"ר סנדק ומחוסר זהירות עשה המוהל חתך בידו הטהורה של מו"ר, ובקש סליחתו ומיד אמר לו מו"ר יישר כחך איזה זכות על הסגולה שזיכיתי שהרי דם ניקוף מרצה כדם עולה חולין ז' ע"ב. [והמוהל השיבו שהוא מחפש סגולות יותר טובות].

ועוד שבהזדמנות שמעתי ממורי ורבי שכל אדם צריך להקפיד על תפילת הריני מוחל לכל מי שהכעיס שאומרים קודם ק"ש שעל המטה [ובאותה הזדמנות אמר מו"ר שמסופק על מה שאומרים בין בגלגול זה בין בגלגול אחר, האם זה קאי על האומר עצמו דומיא דבין בכבודי בין בממוני, או שזה הולך על אותו אדם שהזיק לו דומיא דחטא כנגדי בין באונס בין ברצון. ואמר מו"ר שפשוט שהולך על האומר דעל זה שחטא אינו צריך למחול לו בגלגול אחר שהרי יכול למחול לו בגלגול זה והוסיף דחזינן מזה חידוש שאדם יכול למחול גם על דברים שנעשו לו בגלגול קודם והוא הבעלים על זה וסיפר מו"ר הסיפור על מהר"י בן לב שבא בחלום לאחד שסבו סטר לו על לחיו ואמר לו שבזה שיקנה הנכד את הספר וילמד בו

בזה יתמתק חטאו של הסב]. ואצל מו"ר שכל מילה שאמר הרי היתה מחושבת [ושמתי לב שגם על אמירת גוט שבת כאשר הייתי שנים רבות מלווהו אחרי השיעור בליל שבת אם בירך פעם אחת אח"כ לא בירך שוב אע"פ שהמשכנו לדבר שהכל היה אצלו בחשבון ובדקדוק כל מילה ומילה] בודאי שכאשר אמר הריני מוחל אמר זאת בכוונה שלימה.

נתינה לשני ללא גבול ושיעור כלל וכלל

מרגלא בפומיה דמו"ר הדרוש ששמע מאביו רבי אליהו משה ז"ל על הגמ' בברכות [דף כ' ע"ב] והם החמירו על עצמם עד כזית ודקדק אביו מהו הלשון על עצמם והשיב שבשני ענינים מוזכר בתורה הענין של "ושבעת", האחד בברכת המזון "ואכלת ושבעת" והשני לגבי מתנות עניים "ואכלו ושבעו" [דברים י"ד כ"ט ושם כ"ו י"ב], וזהו הדקדוק על עצמם דרך במה שנוגע לואכלת ושבעת של עצמם החמירו שמספיק כזית אבל במה שנוגע לתת לאחרים שם הידרו ליתן ביד רחבה שישבע הזולת.

עוד סיפר מורי ורבי בשם אביו שחכם אחד היה נוהג לעשות חסד והיה מחלק סבונים בבית המרחץ לכל מי ששכח וכדו', והעיר לו רב העיר שרואים שדוד המלך הרי לא היה עושה כן שהרי חיפש מצוה ולא מצא רק את המילה והשיב החכם שאין ראייה מדוד כיון שמלך אין רוחצין עמו א"כ לא היה באפשרותו לעשות חסד זה.

ועל חביבותו של אביו לתורה סיפר לי הג"ר יצחק שולזינגר שליט"א שהוריו של מו"ר התגוררו בירושלים וכיון שמקום עיסוקו היה בתל אביב העתיקו דירתם לבני ברק וכיון שרצו בדווקא שדיוריהם יהיו בסמוך לישיבה של תלמידי חכמים על כן קנו דירה בגבעת רוקח ע"י ישיבת סלבודקא.

עוד סיפר שדודו חביבו של מו"ר הרב נחום גנחובסקי ז"ל סיפר לו שכאשר הוא התארח אצל אחיו הרב אליהו משה ז"ל בראש השנה הציע לו אחיו שכדאי שנתפלל ותיקין אצל מרן החזו"א זצ"ל שע"י כך ישאר לנו זמן ללמוד יחדיו לאחר התפילה כיון שהנשים ילכו להתפלל בישיבה מאוחר יותר ועד שתחזורנה מהתפילה נוכל להספיק ללמוד.

חסד גם ברוחניות

באחד מהיא"צ של הדברי חיים הביא מורי רבי קושיא שמביא הדברי חיים בשם חמיו הברוך טעם ועצר מו"ר באמצע ואמר שכל מה שזכינו לספר ברוך טעם הוא רק בזכות חתנו הדברי חיים שלקח שנה מזמנו היקר והקדיש לצורך סידור הכתבים של חמיו ואמר מו"ר שזה דרכם של גדולי ישראל וזהו הדרך התורה האמיתית לא לתת רק מהגשמיות בשביל השני אלא גם את הרוחניות יש לתרום להשני מה שאפשר ומזה זכינו לספר ברוך טעם.

הרבה פעמים דאג מו"ר שילמד בחור טוב עם החלש ממנו והיה משלם לו על כך ולפעמים כאשר הבחור החלש לא הרגיש בחולשתו היה מו"ר משלם לשניהם שילמדו זה עם זה [ומזהיר כל אחד מהם שח"ו לא יודע להשני] וכל אחד חשב שהוא המלמד.

דברי מו"ר לחזקנו באמונת חכמים

ביום ו' י"א אייר תשס"ח סיפר מו"ר למורי חמי ולי הקטן סיפור כדי לחזקנו באמונת חכמים, וכה היו דבריו שהשבוע היה באמריקה וכך הוי עובדא יהודי בחו"ל התקשר ובקשו שיבוא להיות סנדק לבנו ואע"פ שלא היה נראה למו"ר כלל שצריך כל כך לטרוח מכל מקום שאל לבעל דרך אמונה האם להיענות לבקשה כיון שמשועבד לשיעורים וזו טירחא

גדולה בשבילו והשיבו הגר"ח שיסע וכפי גודל הקושי כך גודל הענין.

ונסע מו"ר והיה מדובר שישהה במקום כשעה או שעתיים ותיכף ישוב ארצה אמנם אבי הבן האריך בדרשתו ובאמצע דרשה הרי לא יוצאים [א. ה. כבוד הבריות גם על חשבון הפסד טיסה...]. על כן המתין מו"ר עד הסוף ומיד יצא לשדה התעופה. ובהגיעו לשם אמרו לו שכבר הפסיד, אך ראו שפניו חמוצות [כלשונו. וברור שראו את פניו המאירות כיון שכל הקרוב למו"ר לא ראה חמיצות על הארת פניו מימיו] המזכיר התקשר ואמרו למו"ר רוץ בכל כוחך וכך עשה וכשהגיע למטוס הדלת של המטוס כבר היתה חצי סגורה ונכנס פנימה והיה נראה להדיא שהמתינו רק לו שיכנס ויסעו. [וכמה נפלא הוא בטחונו של מו"ר שבטוח שלא יארע לו דבר מחמת שנזהר שלא לבייש את אבי הבן].

ולאחר שבא לא"י נתברר לו שהיה שם ויכוח גדול בין אבי הבן לאמו שאבי הבן היה לו מחויבות לרב מסוים והאם אמרה שאם לוקח אותו לסנדק היא לא תגיע כלל לברית ועשו פשרה שיביאו רב מא"י ובכך נפתרה המריבה.

והוסיף מו"ר שבזה לא נגמר הסיפור. דראש ישיבה אחד התקשר אליו שהמשגיח בישיבה רוצה לעזוב, אבל אם הוא עוזב כל הישיבה בסכנה, ובקש שמו"ר ישכנעו להישאר. ואמר לו מו"ר שאם יש לו סיבות צודקות מה שייך לשכנעו אך אעפ"כ אמרתי לו מה שאמר לי הגר"ח שלפי גודל הקושי כך גודל השכר עם כל הסיפור הנ"ל ונשתכנע ע"י כך להישאר בישיבה. עכ"ד כפי שרשמתי סמוך לשמיעתם.

בימים אלו הוצרכתי לקנות איזה כלי לצורכי ביתי וכשראני המוכר שאלני האם אני הוא זה שהייתי אצל הרב

גנחובסקי זצ"ל במוצ"ש והשבתי בחיוב ואמר דע לך שאין אדם כזה בעולם שהוא לא הכיר את אבי ואמי כלל ואעפ"כ הכניס את ארבעת אחיותי לסמינר הכי חשוב בבני ברק [שבגלל סיבה מסוימת היה קשיים בקבלתם], ובזכות זה נשתדכנו עם משפחות חשובות שלולא זה לא היו מסתכלים עלינו, ורק לאחרונה דאג גם להכניס את בתי לסמינר פלוני.

כבוד הבריות ומסירות נפש לכבוד התורה

בכמה הזדמנויות שהזכיר מו"ר הענין של כבוד הבריות ראו להדיא שהוא מתייחס לאותו אדם שמתבייש מאחרים כשוטה [וכמו כן הורה לן מו"ר לדינא שההיתר של כבוד הבריות הוא רק בסוג בזיון שמפורש בגמ' שדרך אדם להתבזות ממנו ולא בכל מיני אי נעימויות שקיימים לפי הסכמת בני אדם]. וכמה מו"ר חי את הדברים כאשר ראו בהנהגתו שבאמצע השיעור כאשר צריך ספר היה קם והולך בעצמו להביאו [אא"כ התלמיד הקדימו בזריזותו]. ועוד ידועים מעשים רבים כמה ביזה את עצמו כדי לסייע לבני אדם ולא הבאתים כאן מחשש שאנשים שלא הכירוהו יפרשו זאת שלא באופן הראוי.

כמו כן בזכרוני כאשר עקר רגליו [בפסיעות של עקב בצד גודל שהיה מקפיד על כך מאד שיהיו באופן זה ממש] והחזן התחיל קדיש והיה צריך להמתין באמירת העושה שלום ועמד מו"ר כפוף [אע"פ שהיה הדבר משונה] וכך ענה את כל הקדיש ורק לאחר שסיים הש"ץ את אמירת העושה שלום אז סיבב מו"ר עצמו לכל צד ואמר עושה שלום וכדרכו לא חש על כבודו כלל בשביל עוד דקדוק של לכתחילה בדבר הלכה. [עיין במשנ"ב קכ"ג ס"ק ה' שיש לקצר בתחנונים כדי לומר קדיש וקדושה לאחר עקירת הרגלים].

בשב"ק פרשת בחוקותי הלך מו"ר כמנהגו לשמוע שוב קריאת התורה בבית הכנסת הליגמן והנה הבעל קורא כיון שהיה כהן לא היה יכול לעלות לעליית התוכחה וכיון שאף אחד מבית הכנסת לא התנדב עלה מורי ורבי. וסיפור זה נתפרסם בימי חליו, וכיון שרבים היו סבורים שלא נהג מו"ר כדת במה שעלה על כן הנני להביא את מה שזימן לי הקב"ה לראות [סמוך ונראה להליכתי להספיד את מו"ר] בספר החיים לרבינו חיים אחי המהר"ל מפראג בעל ויכוח מים חיים על איסור והיתר להרמ"א שלמד עם הרמ"א בחברותא [בספר זכויות פ"ז] וז"ל: ונוהגין העולם למנוע לעלות לפני הספר תורה בפרשת התוכחה כי יראים פן תדבק עליו הרעה אשר החזן קורא לפניו מעל ס"ת להזה שאם לא זכה נעשה לו לסם המות ח"ו. ואומרים שאם החזן הוא תלמיד חכם ואדם חשוב אז יותר סכנה כי קללת תלמיד חכם אפילו על תנאי היא באה, ותוכחת משנה תורה יש יותר למנוע לפי שנאמרה בלשון יחיד ובלשון נוכח כאלו הדברים מגיעים ח"ו כלפי היחיד שעלה לתורה מה שאין כן בתוכחת תורת כהנים שנאמרה בל" רבים וכבר כתבתי דחלילה שתהא תורת חיים סם המות ומן הטוב לא יצא דבר רע ואם כן התורה שהיא חיינו ואורך ימינו איך תהיה הקללה אל העולה הזה והמברך עליה, אלא שיש כאן קצת נדנוד חשש פן יהא פנקס של זה העולה נבדקת אם קיים את כל דברי התורה אם לא ומפני חשש נדנוד זה נהגו בכל הקהלות שיש להם ארם מיוחד קבוע הרגיל לעלות ואז אין כאן בזיון התורה כלל, אבל ודאי אם אין שם אדם המרוצה לעלות חלילה להניח את התורה כך בבזיון רק כל הקודם לעלות הרי זה משובח ויתברך מאדון הברכות וכן ראיתי במורי הגאון המופלא כמוהר"ר שלמה מאוסטרהא [בעל שו"ת מהרש"ל ויש"ש] זכרנו לברכה שאם היה שם שום מניעה בעיני הבריות לעלות לא רצה להניח

הספר תורה פתוח בבזיון רק קידם הוא ועלה ושמעתי מפי זקן אחד שראה בקהילת ענווערד כי בשבת של פרשת תוכחה עמדה הספר תורה פתוח בבזיון כמה שעות שלא היה כאן מי שרצה לעלות והיה שם חכם זקן אחד שאמר תמה אני אם לא תחרב ישיבת קהילה זו וכן היה כי באותה שנה נתבטל ישיבתה בעונות הרבים וכל המכבד את התורה גופו יהיה מכובד על הבריות עכ"ל ספר החיים. ומו"ר שכל רז לא אניס לי' בוודאי ידע דבריו ואף אם לא כן רגלי חסידיו ישמור שלא יכשלו.

וכמה כבוד התורה שיש בזה, דהנה בכתובות [ע"ז ע"ב] מבואר שרבי יהושע בן לוי עלה בגופו לגנזי מרומים וכמבואר כל המעשה שם שלקח את סכיניו של מלאך המוות וכאשר רבי חנינא בר פפא רצה לעשות כן למלאך המוות לא נתן לו רשות ואמר רבי חנינא למלאך מדוע לריב"ל נתת רשות ולי אינך נותן הרי קיימתי את כל התורה כולה והשיבו המלאך "מי איכרכת בבעלי ראתן כוותיה" ופירש רש"י דבזה שריב"ל נכרך בבעלי ראתן [שהיה מחלה קשה שהאמוראים לא רצו אפילו לאכול מהביצים שהיו בשכונה שהיה שם חולי זה ומכל מקום ריב"ל היה נכרך בהם ועוסק בתורה] הוא מסר את נפשו לכבד את התורה.

והביאור בזה נראה שריב"ל לא הלך ללמד תורה [דאטו הדרך לכרוך ולחבק החברותא והתלמיד בזמן הלימוד] אלא חיבקם ותוך כדי כך עסק בתורה ובזה ריבה את כבוד התורה שראו כולם כמה כוחה גדול להגן על האדם מן היסורים.

התבטלותו המופלאה לגדולי הדור

בספר שיר חדש (על שיר השירים להגאון ר' דוב בער טריוויש זצ"ל שהיה ראש בי"ד בוילנא בתקופת הגר"א בעמ"ס רביד הזהב עה"ת) כתב לפרש את המקרא "אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן" דהכוונה שאם האדם אינו יודע מי הוא הת"ח באמת שתוכו כברו (דאשה יפה הוא משל לת"ח דבאבות פ"ב מ"ו המשיל ת"ח שאינו לומד לאשה יפה וסרת טעם) ע"ז קאמר שתבחן אם הוא עניו ושפל רוח ע"י שהולך בעקבי הצאן וכמו שאמרו עקב ענוה יראת ד' והיינו שהענוה והשפלות הם הוכחה ברורה שתוכו כברו עכ"ד.

כמה מופלא היה ביטול דעתו של מו"ר לחכמי הדור באופן שלא יתואר בכל שאלה ובכל חקירה הקפיד לשמוע דעתם ולבטל דעתו וכמעט שלא הזכיר מהי סברת עצמו והיה צריך תמיד לברר אצלו ולשאלו מה לרב נראה יותר איזה צד בהחקירה.

ומרגלא בפומי' של מו"ר דברי הר"ן בדרשותיו [דרוש השמיני] שכתב שאדם שזקוק לברכה מאדם גדול ויכול ללכת בעצמו ויכול לעשות שליח שלכאו' היינו אומרים ששלוחו של אדם כמותו אבל בר"ן כתב שאין הדבר כן אלא שילך בעצמו כיון שההסתופפות בד' אמות של אדם גדול חשובה מאד להברכה ומביא הר"ן הוכחה לדבריו מהמטה של משה רבינו שהקב"ה אמר לקחת דווקא אותו המטה שהיה בידי משה דבזה שהחזיקו משה בידיו זה נהפך למטה אחר ואם בדומם כך בחי על אחת כמה וכמה. [וע"ש בר"ן שביאר בזה הענין של תפילה על קברי צדיקים דעל גופם של הצדיקים חל השפע האלוקי].

כאשר עמדתי להוציא לאור את ספרי "דבר בשם אומרו" על הלכות אמירת דבר בשם אומרו והספר כבר היה מוכן לדפוס בצירוף מכתבו של מורי ורבי, נגשו אלי כמה ת"ח באמרם שיש שאלה האם מותר להוציאו לאור עולם דכיון שהעולם נכשל בהלכה זו א"כ מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין.

והצעתי טענתם לפני מורי ורבי הכ"מ והשיב לי בזה הלשון אחרי מאה ועשרים כאשר מגיע האדם לבית דין של מעלה שואלים אותו כל מיני שאלות והאדם צריך לענות תשובות ולא תמיד התשובות מקובלות אבל יש תשובה אחת שמאה אחוז מקובלת והיא הלכתי לאדם גדול ושאלתי וכך הורה לי לעשות על כן הנני מיעצך לפנות לאחד מפוסקי הדור ולהתייעץ עמו [וכך עשיתי כפי שכתבתי בהקדמת הספר אך שם לא הבאתי שהיה זאת בהדרכת מו"ר וכנ"ל].

בהזדמנות כאשר שאלתי ממנו איזה דבר הלכה והיה פשוט לו להיתר אמרתי לו אח"כ שראיתי לחכם אחד בספרו שכתב להיפך ומיד ביטל דעתו והוסיף ופעם אחת אמר שבפיוט ידיד נפש אומרים "אלה חמדה לבי" ויש לדייק מדוע לא נקטו לשון זכר אלה חמד לבי ואמר מו"ר שרמז כאן הפייט שלבו של אדם צריך להיות בבחינת מקבל ולא בבחינת משפיע ונותן.

סיפר מורי ורבי שכאשר שאלו את החפץ חיים והחזו"א מה זכה הגרע"א שכל התורה נשמרה במעיו כל הקושיות וכל החשבונות כל הסברות וכל הספרים וכל רז לא אניס לי'. והחפץ חיים השיב שהקב"ה ריחם על הדור ושלח לנו את הרע"א, והחזו"א השיב משום שלא היה גדול בענווה כמותו.

ועיין בפירושו של רבינו ניסים גאון בגליון הגמ' בברכות
[דף נ"ו ע"ב] שביאר מה שאמר רב יוסף שאין מראין דילועין
בחלום אלא למי שהוא ירא שמים בכל כוחו שהדלעת זה
הפרי הגדול ביותר וככל שגדל יותר הוא משקיע עצמו בחול
יותר ויותר וזהו סולמה של יראת ה' הענוה וזה מה שרומזים
לאדם בחלום שהוא ירא שמים וגם עניו ושלא יפריד זה מזה
כלל.

עוד פירש שם רבינו ניסים גאון שדילועין זה מלשון דלו
עיני למרום כלומר שהן בוטחין בו ומצפין אליו ומחכים לטובו
עכ"ל. ועל מדת הבטחון והשלוח של מו"ר בכל המצבים כבר
כתבנו לעיל ע"ש.

בהזדמנות שאלתי על מי ששכח ותן טל ומטר בברכת
השנים שדינו לאומרו בשומע תפילה ושכח גם שם שדינו
לחזור לברכת השנים מה הדין כשחזר ושכח האם יכול
לאומרו בשמע קולנו. והשיבני שיסגור את הסידור באמצע
התפילה וילך לשאול את אחד מגדולי הדור. ואח"כ ראיתי
שנחלקו בדבר דהגריש"א זצ"ל נקט שצריך לחזור לברכת
השנים והגרש"ז זצ"ל בהליכות שלמה נקט שיכול לאומרה
בשמע קולנו ולא רצה מו"ר להכניס ראשו בין ההרים.

ענוותן ושפל ברך ובורח מן הכבוד בכל כוחו

כמה היה נפלא לראות את מו"ר נכנס לשיעורים כאשר
מאות אנשים יושבים ומצפים לבואו ובדרך קבע היה מחפש
דרך עקיפה או נסתרת ללכת בצד הקיר לברוח מה שאפשר
מעוד משהו של כבוד.

בהזדמנות אמר לי מו"ר שהכבוד הוא דבר שמזיק לו
לאדם ויש להתרחק ממנו ככל האפשר.

ומנהגו זה כבר נהג כבר מימי צעירותו כפי שסח לי הגר"י גרינימן שליט"א שזוכר לפני למעלה מארבעים שנה שיבדל לחיים הגר"ד לנדו שליט"א נגש מהמזרח לשואלו שאלה וקפץ כנשוך נחש ורץ למזרח וחיכה שהגרד"ל יחזור לשם, ועמד כעבדא קמי' מרי' שישאלנו.

אחד מחשובי הרבנים פנה למורי ורבי ואמר לו מקובלני מגדולי ישראל שכבר לפני שלושים שנה היה לכם רוח הקדש. תוך כדי דיבור שלף מורי ורבי את מנעלו ואמר הנעל הזו שווה יותר ממני אבל כיון שנגעתי בנעליים מוכרח אני ליטול ידי, ויצא ליטול ידיו ולא שב למקומו הראשון כדי שלא ימשיך לדבר עמו בענין הנ"ל [מפי תלמידו הגר"א דירנפלד שליט"א].

ומתאימים הדברים על מה על שהמליץ מו"ר על הריחוק מהגאווה את המקרא "מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב" ופירש דיש לומר דנעל הוא מלשון "גן נעול אחותי כלה" דכלל ישראל כאשר נועלים את עצמם מלעשות מעשים של גאווה ומשאר דברים אסורים ומחשיבים את עצמם לא יותר מהנעליים שהם דורכים עליהם זה מה יפו.

בהנהגות חסידות מיוחדות שנהג היה רגיל לומר לנו שזו צוואה מאבא שלו ולדוגמא על קפידתו כל יום בתפילת ותיקין וכן שלא לשתות כלל אפי' כוס מים בביהמ"ד ובהרבה מאוד מהשיעורים שנתלוייתי אליו הציעו לו הגבאים לשתות ולעולם היה מסרב בדרכי נעם והרבה פעמים נימק טעמו שזו צוואה מאביו. כמו כן היה שותה הכוס של קידוש והבדלה בעמידה ונימק טעמו כנ"ל [א. ה. יתכן שחשש מהפסק שלא לצורך בשיעור של יותר מכדי דיבור שמבואר בשעה"צ סי' ר"ו ס"ק י"ג שמותר לשתות רק משום שספק ברכות להקל ומה"ט אמר לי מו"ר שבברכת התורה יש להזהר ביותר בזה וכמו כן לגבי לענות על ברכו שאם עבר שיעור כדי דיבור עדיף שלא

לענות כלל] כמו כן כאשר הוצרך בערב שבת לטבול במקוה והמקום הרגיל שהיה הולך היו בשיפוצים שאלני היכן יכול להשיג מקוה קר וחשוך [עיינן ראשית חכמה שער האהבה פ' י"א אות ל' שביאר הענין במקוה קר, והענין של חשוך הוא מחשש עמידה בפני הנר ערום] כיון שיש לו צוואה מאביו לטבול רק באופן זה [ובס"ד עלה בידי לו הדבר]. וכן שלא להיות סנדק בלא טבילה [ובשבת נהג מו"ר כהחזו"א שלא לטבול מחמת כמה חששות וכאשר הזמנתי אותו להיות סנדק לבני כאשר חל הברית בשבת אמר גם אם יתנו לי מליון דולר לא אשנה ממנהגי שלא להיות סנדק בלא טבילה ובשבת איני טובל. (א. ה. ולא שמעתי ממנו אף פעם פתגם זה על ענין אחר וכשאמרו לא היה כאן הגזמה אלא כפשוטו)] וסבור הייתי שכוונתו של מו"ר לאביו שבשמים, והגרא"מ גולדבלט שליט"א אמר שאמר לו מו"ר שכוונתו בזה שאביו ציוהו לשמור את התורה והכל בכלל.

בספר החיים לרבינו חיים אחי המהר"ל [ספר זכויות פ"ו] כתב פירוש נפלא מה הוסיף הפסוק במשל "כמטמונים תחפשנה" יותר ממה שאמר קודם לכן "אם תבקשנה ככסף". וז"ל: האדם יראה לעשות המצוה בזריזות ובחשק גדול כדרך שהוא זהיר וזריז לבקש הכסף הנמאס וזהו שנאמר אם תבקשנה ככסף וגו'. וגם לא יכריז את צדקתו ברבים, כדרך המחפש מטמון אחד תחת הקרקע שלא יכריז עניניו רק עושה דבריו בצנעה ובהחבא שלא יודע וזהו שנאמר וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' עכ"ל. והיינו שלימוד התורה צריך חשק גדול אבל בעונה ולא בהתנשאות שלא יפרסם לכולם את ידעותיו ורוב חכמתו.

לפני שזכיתי להתקרב למו"ר אמר לי חכם אחד דע לך
כאשר תלך לדבר עם חכם פלוני בדברי תורה הוא יאמר לך

כל מה שיש לו בנידון אבל כאשר תלך לדבר בלימוד עם הגר"א גנחובסקי לא יאמר לך אלא אחת מידיעותיו או שתיים מתוך ידיעותיו אבל לעולם תהיה עשיר ממנו בדברים חדשים שלא ידעת עליהם וברבות השנים נוכחתי לראות כמה צדקו דבריו. וממדת חסדו שמתני לב שהשתדל שכל מי שדיבר אתו בלימוד השתדל שלא ישוב ריקם שתמיד דאג להוסיף איזה מראה מקום או תוספת חקירה או נפ"מ שיצא לדבריו.

מספרים על מהרי"ל דיסקין זצ"ל שהיו רגילים לבוא אליו במועד לבקרו ויום אחד נפגשו כמה מן המבקרים של אותו היום ושאלו אחד את חבירו איזה חידוש אמר לכם והתברר ששאל את כולם אותה השאלה ונתפלאו אטו רק שאלה אחת באמתחתו אח"כ שאל האחד ומה התשובה שאמר ונתברר שאמר לכל אחד תשובה אחרת כך שאמר ארבע עשרה תירוצים על קושיא אחת. וכמה הדברים ראויים למו"ר שיכול היה לומר לכמה שדברו עמו על אותו נושא לכל אחד דבר אחר באותה הסוגיא.

כאשר אמרו למורי ורבי דבר חידוש, מעולם לא אמר כדרכם של לומדים גם אני כבר שאלתי דבר זה או גם אני חידשתי דבר זה [אע"פ שהרבה דברים השואל היה שואל שאלה שבעצם מקורה בשמו], אלא תמיד נתן הרגשה כאילו מחדשים לו דבר שלא שמע מעולם. [ורק אחר הרבה שנים כבר רכשנו איזה טביעות עין קצת להבחין האם דבר זה חדש לו וגם זה לא היה ברור כל הצורך] [א.ה. ובטעם הנהגה זו י"ל גם שרצה ליתן הרגשה טובה לשואל וגם שכיון שיש בדיבור כזה איזה התנשאות שגם הוא חידש כן ומו"ר ברח מזה ומאס בזה על כן לעולם עשה עצמו כאילו לא שמע הדברים מעולם]. גם בכתיבת חידושיי כאשר היו מראים לו את קושיתו באחד מספרי האחרונים כאשר היה רושם

במחברתו היה כותב זאת בשמו של אותו אחרון ולפעמים הגדיל לעשות שהראו לו באחד מספרי זמננו שמביא כן בשמו של מו"ר הכ"מ ואעפ"כ בכתבים ציין זאת בשם אותו הספר והכל לגודל ענוותנותו.

כמו כן אע"פ שהיו לו אלפי תלמידים וחלקם מובהקים ממש שהמשיכו ללמוד אצלו ולדבוק בו הרבה שנים מעולם לא שמעתי ממני שאמר את המילה **תלמידי**. והטעם נראה משום שיש בזה איזה רגש של התנשאות שזכה לתלמיד הגון כזה ומו"ר שברח מן הכבוד בכל כוחו נזהר גם מזה. [וכמה הוראת היתר שייך בזה לומר שזהו האחד משמינית שבשמינית המותר]. שוב הראני גיסי הג"ר אליאב ממט שליט"א שהנהגה זו יסודה מהדרכת רבינו עקיבא איגר זצ"ל לבניו כנדפס בהקדמת השו"ת וז"ל: עוד אבקש מבני שי' הלא תראה רבים מהשואלים אשר תדע שלמדו בישיבתי, וכו' אל תכנה מי מהם בשם תלמיד גם לא בלשון נוכחי כי מעודי לא קראתי לאדם תלמיד כי אמרתי מי יודע מי למד יותר ממי וכו' עכ"ל. ומורי ורבי הכ"מ שכל ימיו דבק בתורת רע"א מסתברא טובא שזהו מקורו להנהגה זו.

כמו כן סיפר מו"ר על בעל אפיקי ים שעל ההוראה הראשונה שהורה בעירו חזר בו ולא בוש.

כמו כן שמעתי שאמר מו"ר על מו"צ מסוים שאותו אפשר לשאול בהלכה כיון שידוע להגיד על מה שהוא לא למד שהוא אינו יודע.

כמו כן ידוע על בעל הקהלות יעקב שהחזיק מאד מפסקי בעל להורות נתן זצ"ל וזאת לאחר ששלח את בנו הגר"ח שליט"א לבחנו כמה פעמים וכאשר שאלו להגר"ח במה בחנו אמר ששאלו על כמה שאלות ביו"ד ח"ב והשיב

שאינו יודע וכיון שראה הקהלות יעקב הנהגה זו הסכים בדעתו שהוא ראוי להוראה.

סח לי תלמיד חכם חשוב שזכה לקבל כמה מכתבים ממו"ר לספריו והתנה עמו מו"ר כדרכו שלא יניח המכתב בראש הספר והנה המדפיס שהיה ממונה על ההדפסה החליט שאי"ז כבוד התורה והניח את מו"ר בתחילה וכאשר הביא את ספרו למו"ר וראה את הנעשה לא בא בטרוניות אלא מיד הלך להראות זאת לרעייתו לעשות עמה חסד שתשמח שהניחו אותו בתחילת הספר ביחד עם אחד מגדולי הדור.

מה נאה מה שאמרה הרבנית שתחי' לאורך ימים ושנים שאם בעלה הרב היה רואה את מסע הלוויה שלו לא היה מסכים למות [שחלקו לו כבוד גדול כשלושים אלף איש ובראשם כל גדולי ישראל לחוגיהם].

בקשת השלום והבריחה מן המחלוקת

לפני שנים רבות כאשר היה מחלוקת גדולה בין שני תלמידי חכמים שעוררה סערת רוחות גדולה שאלתי את מורי ורבי זלה"ה: בדור המדבר כנודע היתה מחלוקת עצומה בין קורח ועדתו למשה רבינו, והנה בא יהודי באותו דור ואומר דבר זה ברור לי שבין משה רבינו ובין קרח גדולים ממני בתורתם ויראתם ואין בי הכח להכריע מי צודק על כן הנני משמיט את עצמי ואיני מתערב האם אותו אדם נבלע באדמה על אשר לא תמך במשה רבינו. [א. ה. וכמובן שאין לנו שום מושגים בדור המדבר ובפרט ששם היה ציווי להאמין במשה וברמב"ן עה"ת משמע שהיה תביעה על מי שלא תמך במשה וכל כוונתי היה לידע היאך להתנהג במצבים אלו ועל כן לא נחית מו"ר לדוגמא שהבאתי רק להורות היאך לנהוג ונקטתי

רק דוגמא של מחלוקת קדומה בישראל להמחשת הדברים ולא שיניתי כיון שרציתי להביא הדברים כצורתם].

והשיבני מורי ורבי ברור ופשוט שלא היה נבלע והוסיף שזו העצה היעוצה והדרך הנכונה בכל מחלוקת שמעורבים בה חכמים שלא ליקרב אליה כלל ולהכריע בין הצדדים [ובשעתו בקש מו"ר שלא אפרסם הדברים בשמו ולמדתי ממנו כמה זהירות צריך במצבים שכאלו וד"ל]. [א. ה. ואין זה סותר שכאשר אחד מהם רבו שיעשה מה שרבו אומר לו אפי' נגד רבים שאומרים להפך עיין חזו"א יו"ד ריש הלכות כבוד רבו אבל לשנוא את הת"ח השני ולקנתרו מי התירו].

לפני הרבה שנים היה אדם שנהג מאוד שלא כשורה והורו גדולי הדור לצאת להפגנה כנגד ביתו והייתי באותה שעה אצל מו"ר ואמר אתם צריכים ללכת תלכו אבל אני כיון שיתכן שיצטרכו אותי לגשר בין הצדדים מוכרח אני להיות בשב וא"ת. [ובחזור סיפרנו לו שאחד התלמידי חכמים נידהו ע"י ביתו א"כ לא יוכל מו"ר לעמוד בד' אמותיו ושאל מו"ר מה הנוסח המדויק שאמרו והוברר שלא היה לשון נידוי גמור].

כמה מסר מו"ר את נפשו להשכין שלום במריבות ובזכרוני על מקרה מסוים שהתייעצתי עמו על השכנת שלום של קרובים שניסיתי לסייע להם וחודשים רבים אח"כ כל פעם שנפגשנו היה שואלני מה עם הצמד חמד האם חיים בשלוחה ונפעמתי כמה דאגה יש לו עליהם אע"פ שאינו מכירם כלל וכלל.

וסיפר הגרא"מ גולדבלט שליט"א שבמקרה מסוים לא היה האפשרות לדבר עם הבעל כיון שהיה אדם נכבד ונחשב לת"ח ולא היה שייך לשלוח אותו ליועצים שעוזרים בזה כמנהג ואמר מו"ר שאין לדאוג והכל יסתדר ומה עשה הלך

מו"ר לכמה אנשים שידע שצריכים סיוע בנושא של שלום בית ואמר להם שכדאי להם להתייעץ עם אותו אדם נכבד ואמר מו"ר דבזה שישפיע על אחרים יושפע גם הוא בעצמו.

הראני אאמו"ר שליט"א לשון נפלא ברמב"ם סוף סדר זמנים וז"ל: היה לפניו נר ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקדוש היום נר ביתו קודם משום שלום ביתו שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום. עכ"ל. וכמו כן כתב בספר כד הקמח [לרבינו בחיי תלמיד הרשב"א] וז"ל: דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום [משלי ג] פסוק זה בא ללמדנו כי יסוד התורה כולה ועיקרה שלום. עכ"ל. ופירשו שעשיית שלום הוא לאו דוקא כאשר יש מריבה בין שני אנשים אלא שגם האדם בעצמו כוחותיו ומדותיו מריבים זה עם זה ולעשות שלום אצל האדם בעצמו שיעמוד בשלמות זה רק בכח התורה לעשות.

סח לי חכם אחד שמו"ר עמד בתחנה לנסוע לירושלים והיה עמו ת"ח מופלג אחד ועצר טנדר אחד למו"ר טרמפ והציע שיקחם לירושלים ועלו שניהם. וכאשר התחילו בנסיעה החכם שעלה יחד עם מו"ר התחיל בהצעת שאלה בעניני חו"מ ומיד התחיל מו"ר לשאלו על הג'רפה שבגן החיות היאך נראה לו שהביאו אותה מחו"ל הרי היא גבוהה מאד ועוד כיו"ב בכל מיני הבלים ודברים בטלים וכך כל הדרך עד ירושלים. ובהגיעם שאל הת"ח את מו"ר מה היתה פשר הנהגתו זו ואמר שאשתו של הנהג שגם הוא לת"ח יחשב נסעה ג"כ ברכב והיות והדברים העמוקים לא היו לפי השגותיו א"כ כאשר תראה שלא יהיה לבעלה מה להוסיף יזלזל בפניה. ועוד שרצה להראות שמותר לת"ח לדבר בעוד

כל מיני ענינים משום שידע מו"ר שיש צורך בדבר זה להשכנת השלום.

עצה לברוח ממחלוקת

בהזדמנות אמר מו"ר שמצא עצה היאך להינצל מאש המתלקחת בחוצות ואמר זאת במשל נחרץ שרועה הלך עם כבשיו בשדה והנה הוא רואה אש מתלקחת מרחוק במהירות אדירה הרבה יותר ממרוצת הכבשים ותמה היאך יצילם עד שעלה במוחו רעיון לקח מקל ורץ לאש והדליק על ידו בהמשך את הגדיש ואז כאשר הגיעה האש אותו המקום כיון שכבר היה חרוך, האש כבר לא יכלה לעבור משם והלאה והציל את עדרו והנמשל שעל ידי אש קדש שידליק האדם בקרבו יגרום שלא יהיה מקום לכל מיני אישים לשכון שם.

ובהזדמנות נגש אלי צורב אחד ואמר לי היאך אתה מביא פסקים מרב פלוני הרי רבך אמר שאסור לשואלו בהלכה. וכיון שהיה ברור לי שאין הדברים אמת נגשתי בתמימות למו"ר ושאלתיו עליו ומיד שיבחו עד מאוד וראיתי כמה הדברים מוכחשים. ואף כאשר נטה לסמוך על אחד יותר מחבירו מעולם לא התייחס שלא בכבוד לאומר הדברים אלא שאת הדברים עצמם שיבח יותר דברים אלו מאלו.

ומנהגו של מו"ר בשיעוריו באופן תמידי היה שכאשר הזכיר ויכוח בין שנים מחכמי הזמן לא היה מזכיר את שמותיהם. ואמר לן מו"ר טעמו מחשש שמא יזלזלו בהאחד שבדרך כלל לכל אדם יש דעה מסוימת עם מי הוא אוחז וכאשר שומע שחכם פלוני אומר ההיפך הוא מזדלזל בעיניו וכיון שכן לא היה מזכיר מו"ר את שמותיהם כלל ועיקר [ורק לתלמידיו הקרובים באופן שהכירם וידע שלא יזדלזלו

בעיניהם כלל כשיזכיר שמם לפעמים היה מגלה מי הם האומרים של השמועות].

עוד הקפיד מו"ר הכ"מ באופן מיוחד שלא לומר שלש מילים רצוף כאשר הזכיר בשיעור איזה פסוק בעל פה משום דברים שבכתב אי אתה רשאי והיה כהרף עין משנה הפסוק והרבה פעמים היו מתקנים אותו שסבורים שהתבלבל ומו"ר כאילו לא שם לב לזה כלל.

הזדרזותו למצות צדקה

סיפר מורי ורבי על גביר גדול שירד מנכסיו ונהפך לבעל חוב והגיע לחתם סופר באישון ליל וסיפר לו שפחד להראות בפני אנשים ולספר את מצבו ונתן לו החת"ס מיד סכום גדול שהיה מיועד עבור חתונת בתו ואמר לו לכשיהיה לך תחזיר והלה החזיר תוך זמן קצר שנתברכו מאוד עסקיו במעות הללו.

והוסיף מורי ורבי שכמו כן היה אצל גביר גדול בבורו פארק, שביתו לבד שווה סכום עצום ועוד לו ממון רב, ואמר למו"ר האם נראה לך שלעולם כן היה דע לך שכל רכושי היה סך חמישים אלף דולר והייתי גבאי באיזה חצר והאדמו"ר אמר לי שיש צדקה דחופה שצריך לשם סכום של חמישים אלף דולר ונתתי את כל רכושי בצ'ק אחד וברכני האדמו"ר שהיכן שאניח את ידי ארויח וכן הוה. ואמר לו מו"ר שלא יפרסם הדבר כיון שלא ירצו לעשות עמו עסקים.

גאונות עם סייעתא דשמיא

בהזדמנות סיפר מורי ורבי על רבי יצחק אלחנן זצ"ל שבדרכו בעגלה לרבנות קובנא בקש מהעגלון שימתין קצת ולמד איזה הלכה בדה"ח הל" קריאת התורה בעיון רב וכשבא לעירו נשאל על זה ונשתוממו מגאונותו. ואמר מו"ר שבאמת

לא טעו דכאשר זוכים לכזו סייעתא דשמיא זה מוכיח על גאונות.

כמו כן אמר מו"ר שסיפר לו מורו ורבו בעל החזון יחזקאל זצ"ל שישב פעם על סיפון האוניה ולמד והנה הוא מתקשה מאוד בהבנת ענין מסוים ופתאום הרוח העיפה את הדפים כמה פעמים לחמש עשרה דף קדימה והחזירם וכך הוי שלש פעמים עד שהבין שיש דברים בגו וכאשר עיין שם באותו דף שהרוח דפדפה אליו מצא את הבנת הענין.

דימה זאת מו"ר למעשה הנודע שנוכח הגר"י אייבשיץ זצ"ל עם המלך האם השכל גובר על ההרגל או להיפך [ואמר מו"ר שהויכוח היה בגויים אבל בישראל הכל מודים שהשכל גובר על ההרגל] והמלך הוכיח שההרגל גובר מהחתול שאילף והגר"י הוציא עכבר מקופסת הטבק וההמשך ידוע ואמר מו"ר דעכבר זה נכנס בבית לקופסא שלש פעמים ובכל פעם גירשוהו ושוב נכנס והבין שהוא מן השמים כדי להעזר בו.

מורי ורבי ליוה בחור שלקה בנפשו לפסיכיאטר וכאשר הגיע לשם פגש אברך שבא ג"כ ליעוץ, וחשש מו"ר שיתבייש הלה על שראהו במקום זה ואמר לו מו"ר מיד בלחש בבקשה ממך אל תגלה לאיש שראיתני במקום זה.

הגר"א פוזן שליט"א סיפר בשם אביו הגאון רבי יעקב פוזן שליט"א שנזדמן להם להיות יחדיו אצל בעל המנחת יצחק וכיון שהם נוהגים לעשר גם מוצרים שבהכשר הבד"צ של העדה"ח ומצד שני יש בזה פגיעה בכבודו של המנחת יצחק הם היו במבוכה מה יעשו כאשר יגיש להם דבר מאכל או משקה ומה עשה מו"ר כאשר נכנס המנחת יצחק לחדר עם המגש והכוסות רץ מו"ר ולקח המגש מידו באומרו שאי"ז

כבוד התורה ובדרך נענע את המגש ועי"ז נשפך קצת מהכוסות על המגש והיה להם על מה לעשות הקריאת שם.

מורי ורבי הכ"מ דרש באיזה אירוסין ואמר, בתשו' רע"א [קמא סי' נ'] כתב שכאשר עשה הסופר שירטוט בקלף בצורה עקומה, תלוי אם הסופר כתב ג"כ עקום זה כשר, אבל אם השירטוט עקום והכתב ביושר זה פסול. ולמד מזה מו"ר מוסר השכל שלפעמים צריך ללכת עקום כדי להגיע לישרות.

באחד השיעורים הביא מו"ר את פירושו של החתם סופר [הובא בחוט המשולש] על המשנה באבות איזהו חכם הרואה את הנולד וז"ל: ורגיל זקיני הח"ס ז"ל לדקדק למה לא אמרו חז"ל הרואה את הילוד ואמר לפרש על פי הש"ס בנדרים "הנולדים" משמע עבר ומשמע עתיד אבל "הילודים" עתיד משמע ולא עבר, ע"כ אחז"ל איזהו חכם הרואה את הנולד ולא אמרו הילוד כי החכם דן מן העבר אל העתיד לקחת מוסר השכל עכ"ד.

לפני תקופה כאשר שהה מו"ר בירושלים התעלף ואח"כ העירוהו ולא רצה לספר זאת לרעייתו כלל והנה מתקשר אדם לביתו שבבני ברק ושאל בשלום הרב והבינה הרבנית מה שהתרחש. והלה הבין שמחמתו זה נודע לה ובא אח"כ לבקש סליחה ממו"ר על העגמת נפש שנסתבבה מחמתו. ומיד אמר לו מו"ר יישר כח עשית לי טובה רציתי לבשר לה ולא ידעתי היאך ואתם עשיתם זאת בצורה הכי טובה שיכולה להיות.

[בשעת הכושר שאלתי את מורי ורבי האם היה פעם אצל מרן החזו"א זצ"ל והשיב בחיוב, ואמר שהיה זה כאשר נהיה בן י"ג שנכנס לחזו"א ושאלו מרן האם הוא יודע ללמוד דף גמ' והשיב מו"ר בשטחיות ואמר לו החזו"א עלה והצלח].

אהבתו לכל אדם אהבת נפש

מורי ורבי אהב כל אדם מישראל באופן מיוחד ועל כן הרבה שבורי לב מצאו אלו נוחם וכאשר ראיתי בעיני שכאשר פוגשם מו"ר היו מתקרבים אליו כידידם הגדול והיה לו תמיד בעוצם פקחותו המילים הנכונות ומאור פניו העצום לשמחם ולעודדם. [והיה איש סודם של הרבה אנשים בישראל שידעו שאצל מו"ר אין חשש כל שהוא לפליטת פה בשום מצב שבעולם]. ומורי ורבי היה מגדיר זאת כמצות פדיון שבויים דאדם שהוא שבוי בתוך עצמו או בתוך איזה מריבה שמטרידה את כל מחשבתו לפדותו ולהחיותו הוא בגדר פדיון שבויים.

ואחד מהעצות שהיה נותן מורי ורבי הכ"מ להנצל מבן אדם שפוגע בו הוא להכניס בלבו אהבה חזקה בליבו לזה שפוגע בו ולדונו לכף זכות ובזה יסיר את השנאה והביא על כך פירוש שמצא במסכת דרך ארץ שמפרש הקרא ד"ואהבת לרעך כמוך" לא כהפירוש הפשוט לאהוב את חבירו כפי שאוהב את עצמו אלא שבו ברגע שהאדם יכניס בלבו אהבה לחבירו בזה יהיה כמוך שגם החבר יאהב אותו כפי שהוא אוהב את עצמו. והביא על זה מורי ורבי את המעשה עם הגר"ח מוולוז'ין זצ"ל שהלך לפדיון שבויים ונתפס ע"י שודדים וקודם שהרגוהו בקש לחשוב חמש דקות ושם ידו על עיניו ואח"כ עזבוהו לנפשו ושאלוהו תלמידיו מה חשב באותה שעה שעל ידה ניצל והשיב שהכניס בליבו אהבה עצומה בלבו לראש השודדים ודנו לכף זכות על זה שהגיע למצב כזה ובזה נוצר כמים הפנים לפנים ועזבני לנפשי. ואמר מו"ר שזו עצה בדוקה ומנוסה להסיר קפידות לדון את השני לפי מצבו ולהבינו ובזה בא הכל בא על מקומו בשלום.

והוסיף מו"ר שכל זה באהבה אמיתית דמבואר במסכת קידושין שבאופן שהעבד אוהב את האדון והאדון לא אוהב אותו או להיפך אינו נרצע וקשה היאך יתכן שלא יהיה כמים הפנים לפנים ויישב מו"ר שבו ברגע שזו אהבה תלויה בדבר שאוהב בגלל שנותן לו כך וכך זה אינו מחייב שיצור אהבה להיפך שבזה רק אוהב את עצמו על שמקבל ממנו הדברים אבל כאשר אוהב את חבירו מצד עצמו בזה זוכה שחבירו ג"כ יאהבנו ועל זה אמר הלל שזה כל התורה כולה על רגל אחת דבזה גם יאהב את הקב"ה ויזכה לכל הטוב.

כמה מסר נפשו מורי ורבי הכ"מ למצוא שידוכים למעוכבי שידוך והכל עשה שלא על מנת לקבל פרס כלל מתוך אהבה וחמלה שברגע ובהזדמנות שאמרתיו לו שם של בחור מבוגר מיד אמר שכדאי להציעו לפלונית ומיד היה אומר ועושה אך הדגיש שכל זה בתנאי מראש שכל דמי השידוך ילך אלי ולא אליו.

ומה נפלא היה לראות את מו"ר בהגיעו למסירת השיעורים בישיבת דרומא [לבני דרום אמריקה] אשר שכנה שנים רבות במעלה רחוב יהודה הלוי שהיו שם בחורים ברמות שונות אשר חלק מהם התחילו בלימוד גמרא רק זמן קצר קודם לכן ומו"ר היה מקרב ומבאר לכל תלמיד שם בישיבה באופן מיוחד שיבינו את הדברים.

וזכיתי להתלוות למו"ר כמה שנים בליל שבועות לשיעור שם בישיבת דרומא והיה זה באמצע הלילה שראש הישיבה שלהם רצה לעוררם ולשמחם בשמחת התורה ובקש ממו"ר שימסור להם שיעור. ומה נפלא היה המראה היאך שכל אחד מתלמידי הישיבה שם הרגיש כבנו והיו באים לשאול שאלות בפשט הגמ' והתוס' ובהלכה ולהתייעץ

ולהתברך בבואם מחו"ל ובחזרתם וכמה קירוב ואהבה נתן
לכל אחד מהם.

והנה באחד מלילות חג השבועות היה שיעורו של מורי
ורבי במסכת ב"ק [דף ו' ע"א] וכל השיעור נסוב על סיפור
שסיפר מורי ורבי שהיה עובדא כאן בעירנו בני ברק שהיה
בעל חנות שהניח את סחורתו על גבי המדרכה והיה שם גם
אמבטיות לתינוקות וגרם להצר את הדרך לשכנים ותבעוהו
השכנים לדין תורה ופסקו הבי"ד דרשאי להוציא וכל השכנים
קבלו הפסק מלבד שכן אחד שעדיין היה קובל כל הזמן על
הראב"ד שפסק לרעתו והנה יום אחד שיחק בנו בן השנתיים
על יד חלון ביתו שבקומה השלישית ומעד מהמעקה ונפל
למטה היישר לתוך ערימת אמבטיות של החנות שהיו למטה,
העליונה נשברה השניה רק נסדקה והתחתונה נשארה
שלימה וגם הילד עצמו ניצל ולא אירע לו כל אוון ואיצ"ל שהורי
הילד נתחרטו חרטה דמעיקרא על קובלנותם. ואמר מו"ר דכל
זה סיפר לו שכן שגר ממול לאותו הבנין. [ובשיעור דן מו"ר
האם יש חיוב לאבי התינוק לשלם על נזקי האמבטיות מדין
אבנו סכיננו ומשאו שהניחן בראש גגו והגם שאין רוח מצויה
שיפול אבל הנעליים של הילד יש רו"מ שיפילם והוי תחילתו
בפשיעה וסופו באונס אך דן מו"ר שהנעליים אינו ממונו של
האב להמבואר בחו"מ סי' צ"ז סעי' כ"ה שאין בע"ח גובה
מכסות אשתו ובניו אך העירו דלא גרע מהפקירם דחייב מצד
אש ואכמ"ל].

הגר"י דויטש שליט"א סיפר שזוכר באיזה כובד ראש
התיחס הגר"י אברמסקי זצ"ל בעל חזון יחזקאל להערותיו
והארותיו של מו"ר על שיעורו. וזוכר שמנהגו של הגר"י היה
שכאשר גמר למסור השיעור בישיבה היה מתקשר לרבנית
ומספר לה על השיעור שעבר בשלום ומשתף אותה בכל מה

שהתרחש. ויום אחד שמע בטלפון שאומר לה: רייזל, היום
אברהם אמר שהשיעור היה פנינה...

מנהגו של מורי ורבי לפני כל שיעור לפני שיוצא מביתו
לאמירת השיעור לבקש ברכה מרעייתו להצלחה.

קביעות מקום בתפילה

איתא בברכות כל הקובע מקום לתפילתו אלוקי אברהם
בעזרו וכשמת אומרים עליו הי חסיד הי עניו וכו'.

מו"ר הכ"מ היה מתפלל בכמה בתי כנסיות אבל בכל
מקום שהתפלל היה לו מקום קבוע היכן לעמוד בתפילתו [גם
בלילות שבת ששנים רבות היה מוזמן בכל ליל שבת לבית
הכנסת אחר בעיר השתדל לעמוד במקום קבוע באותו
ביהכ"נ].

ומספרים שכבר בצעירותו בישיבת סלבודקה הקפיד
על כך וביום שמחת תורה כאשר הזיזו את כל הספסלים
בשביל ההקפות מדד מו"ר את המקום הקבוע שלו והביא
לשם כסא וסטנדר והתפלל שם.

בהזדמנויות רבות היה מייעץ לאנשים לקבוע מקום
לתפילתם [כדי להיוושע או שחתן בר מצוה שאלו מה לקבל
על עצמו או שאברך נהיה בן שלושים וראיתי ששאל למו"ר
מה לקבל ע"ע] וגם לנשים המתפללות בביתם היה אומר
שתקבענה מקום בביתן ששם תעמודנה להתפלל.

זהירותו שלא להטריח שום אדם

כמה נזהר מורי ורבי כל ימיו שלא להטריח על אחרים
וכאשר היה צריך ומוכרח לדבר גילה דעתו שלא ניחא לי' בזה
ואף בימיו האחרונים כאשר זכינו לבקרו בבית החולים מיד
כשראה אותנו אמר "כמה טירחות אתם טורחים". ובאחד

הפעמים כשעמדנו לבקרו בביה"ח שערי צדק בירושלים נודע לנו סמוך ליציאה מבני ברק שמו"ר כבר חזר לביתו לאותו יום וכשבאנו אליו אמרתי לו שכבר עמדנו לנסוע לירושלים לבקר את הרב ושוב נודע לנו שהרב בביתו, וראיתי כמה שמחה נגרם לו על כך שלא טרחנו מכיון שבסוף הביקור [אחר שיצאנו עם מטען של חידושים כדרכו בקודש לצייד את כל הבא ברשותו] אמר העיקר שלא טרחתם לנסוע לירושלים.

והג"ר דב מלר שליט"א סיפר לי שנתלוה עם מו"ר בתענית אסתר לנסיעה בקו 402 לירושלים והיה מו"ר מותש מעייפות כיון שלא ישן בלילה הקודם. והנה הגיע אוטובוס וכולו מלא ועלה מו"ר והנה יושב בחור ולידו מקום ריק, ושאלו מו"ר האם יוכל לשבת ואמר הבחור ששומר את המקום לחבירו שיעלה בתחנה הבאה, ואמר מו"ר אתה עושה מצוין שאתה דואג לו. והמשיך מו"ר להכנס באוטובוס, והנה יושב אדם ובנו לציידו והציע למו"ר שיקח את הבן על ברכיו ויוכל הרב לשבת לציידו, ואמר מו"ר שאינו מוכן בשום אופן. ונעמד מו"ר במדרגות שע"י הדלת האחורית, והנה מגיעים כמה מהיושבים ומציעים את מקומם, ואמר להם מו"ר תרחמו על בן אדם שרוצה ללמוד הרי כאשר אני אשב ארדם מיד.

עד היכן ביטול תורה

הייתי נוכח ששאלו את מו"ר על ב' אפשרויות של כולל ללמוד בו, ואמר השואל שבאחד מהם משום הכרת טובה שמחויב לבעל המוסד שם הוא יוכרח לשוחח עמו בדברים שאינם גופי תורה, ואמר מיד מו"ר אטו משום הכרת טובה נתיר גם לאכול כלאי הכרם ובשר בחלב ומאי שנא ביטול תורה מאיסורים אלו.

ואע"פ שאי"צ ראייה לדבר הראתי למו"ר שבתשובת ר' זאביל איגר זצ"ל מבואר יסוד זה דהנה בסוטה [מ"ט ע"א] רב אחא בר יעקב איטפל ביה ברב יעקב בר ברתיה (ופי' רש"י איטפל גידלו בביתו). כי גדל אמר לו אשקיין מיא אמר לו לאו בריך אנא, והיינו דאמרי אינשי רבי רבי בר ברתך אנא (ופי' רש"י גדל גדל אותי ואעפ"כ אין עלי לכבדך כבן).

ומדברי הש"ס הללו כתב החתם סופר בשו"ת [או"ח סי' קס"ד] ללמוד דאע"ג שהפליגו חז"ל בגודל המצוה לגדל יתום בתוך ביתו עד שמעלה עליו הכתוב כאילו ילדו [מגילה דף יג ע"א], והרמ"א בחו"מ [סי' מ"ב סוף סעי' ט"ו] כתב דמי שמגדל יתום בתוך ביתו וכתב עליו בשטר בני, או היתום כתב על המגדלו אבי או אמי, דלא מיקרי מזויף וכשר, דהואיל וגדלוהו ראוי לכתוב כך, [ומקורו מתשובת מיימוני ספר משפטים סי' מ"ח]. [והסמ"ע שם כתב דהוא הדין בקורא לחמותו אמו, והגרע"א אייתי מכנסת הגדולה שמפקפק בדבר]. ומקרא מלא דבר הכתוב סרח בת אשר אע"פ שלא היתה בתו רק בת אשתו אלא שגדלה כבת כמ"ש הרמב"ן בפ' פנחס. מכל מקום היתום אינו בחיוב עשה לכבדו כמפורש בש"ס בסוטה הנ"ל ע"כ דברי החת"ס. (ותשו"ח לידידי הג"ר צבי קריזר שליט"א שהעירני לדבריו בספרו עלי ורדים למגילה דף י"ג, וציין שם עוד לחתם סופר אהע"ז ח"א סי' ע"ו האיך לקרותו לתורה ע"ש).

והנה בספר פסקים ותקנות רבי עקיבא איגר [עמוד נ"ט סי' ט"ו, ובהוצאת המאור ח"ה עמו' כ"ט] שהביא תשובה מהגאון ר' זאבל איגר זצ"ל (שהיה בן דודו של הגרע"א אבד"ק ברוינשווייג ובעמ"ס עטרת פז ורמון פרץ ובגרע"א שם בעמו' נ"ב מפליג בשבחו עד מאד ע"ש), שנשאל על דבר יתומה מאב ואם שנתגדלה אצל אפוטרופוס אחד וכעת

עומדת ליכנס לחופה, ובא אחיה הגדול וטוען שהוא רוצה להובילה לחופה, והאפוטרופוס לעומתו טוען דכיון שהוא גידלה מנערותה עד היום הזה הוא רוצה לזכות בכבוד זה.

ומשיב הגאון ר' זאבל איגר דהיות וחיוב כבוד אחיו הגדול הוא מצוה דאורייתא דדרשין לה מקרא דכבד את אביך את לרבות אחיך הגדול כמפורש בכתובות [פ"ג ע"א] ונפסק כן ביו"ד [סי' ר"מ] ואילו לכבד את מי שגידלו אף שמצד היושר צריך להכיר טובה מכל מקום אין שום מצוה נדחית מפניה דמפורש בסוטה [מ"ט ע"א] שאין שום חיוב לכבד את אלו שגידלוהו (וכהוכחת החתם סופר הנ"ל). שהרי הפוסקים למדו מגמרא זו שאין חיוב בכבוד זקנו [בסי' ר"מ סעי' כ"ד ע"ש בביאור הגר"א ובפתחי תשובה], א"כ יש ללמוד מזה אף למגדליו שאין מחויב בכבודם. (והא דמצינו חיוב לכבד את אשת אביו הוא מדרשה שחייב בכבודה אף באופן שלא גדלתו כלל), וכיון שמצות עשה הוא לכבד אחיה הגדול יקוב הדין את ההר ותתן הכלה השושבינות לאחיה להכניסה לחופה כדת משה וישראל עכ"ד.

ובהגהות הגאון ר' נתן גשטטנר זצ"ל העיר מדברי המדרש בשמות רבה [פ"ד ב'] וז"ל: בשעה שאמר לו הקב"ה למשה "ועתה לך ואשלחך אל פרעה", אמר לו רבון העולמים איני יכול מפני שקבלני יתרו ופתח לי ביתו ואני עמו כבן, ומי שהוא פותח פתח לחבירו נפשו הוא חייב לו, ולא עוד אלא שכל הפותח פתחו לחבירו חייב בכבודו יותר מאביו ומאמו, עכ"ל הגרנ"ג בהערותו.

ונראה שאין דברי המדרש סותרים כלל לפסק החת"ס והגר"ר זאבל זצ"ל, דהמדרש דן מצד חיוב הכרת הטוב דליישר מדותיו ודאי צריך יותר לכבד מי שגידלו, אבל במקום שכנגדו

יש מצות עשה דאו' בטלו כל הנך חיובי הנהגה מפני המצוות.
וכפי ששמעתי ממו"ר הכ"מ וכנ"ל.

בהזדמנות שאלתי את מו"ר על הליכה לבריתות על
חשבון זמני הלימוד, ואמר שהעצה להתחמק מה שאפשר.
וסיפר על הגאון מטשעבין זצ"ל שכאשר היה רוצה שיפסיקו
לבטלו היה עושה עצמו נרדם ובזה היה נמלט בחכמה מן
המבטלו. ואמר מו"ר שגם למי שבא להתיעץ על דברים
באמצע הסדר העצה לומר בצורה יפה שמאוד היה שמח
לעזור אבל אם אפשר לדחות לאח"כ והכל בעין יפה ובענות
חן.

בעצה זו היה מו"ר ג"כ משתמש בכל מיני מצבים. ואחד
מהם סיפרו שעלה פעם לאוטובוס והיה שם רק מקום אחד
ריק ליד יהודי שאינו בריא בנפשו שתפס מקום וחצי, והודיע
למו"ר שיש כאן רק חצי מקום, ואמר לו מו"ר מיד זה בסדר לי
מספיק רבע מקום. ואותו אדם התחיל לפטפט כל מיני
פטפוטי סרק, ומו"ר שומע ומחמיא לדבריו. אח"כ נגשו כמה
אברכים ואמרו למו"ר שאי"ז כבוד התורה וחפצים שיחליף
עמהם מקום, ולא הסכים מו"ר בשום אופן. וכאשר ראה מו"ר
שהלה מגזים בפטפוטיו אמר לו שהוא מאד עייף והוא הולך
לישון ואם יש לו משהו מאד מאד חשוב שיעירנו. ובסיום
הנסיעה חבקו מו"ר ואמר לו בנעימות כל כך נהייתי לשבת
לידך.

התעניינות בחדשות

החזון איש היה אומר גם כשמוכרחים לבטל תורה אין
לאכול את זה עם כפית אלא עם מזלג שיפול מן החורים קצת
ולא במדה גדושה.

ובהזדמנות אמר מורי ורבי הכ"מ שההתעניינות
בחדשות צריך להיות פעם אחת ביום ולא יותר אכן להתעלם
לגמרי אמר שאין זה חכמה לטמון את הראש בחול כיון
שצריך לדעת על מה להתפלל אבל צריך לעשות לזה גבול
ואין זה מאותם דברים השנויים במשנה שאין להם שיעור,
והוסיף דכמובן שאסור לזה לפגוע בצלילות הדעת בתורה.

סיפורים שסיפר מו"ר על הרב מטשעבין זצ"ל

סיפר מורי ורבי הכ"מ, הטשיבינער רב כידוע היה גאון
אדיר, מעולם לא הצליחו לסובב אותו, ורק לפעמים לרוב
פקחותו היה נותן הרגשה לאחרים כאילו הצליחו לסובבו.

וכן סיפר מו"ר הכ"מ שכל אדם שבא לפניו, תוך זמן
קצר ידע את טבעו.

עוד סיפר על גאונותו העצומה שגם בהיותו בסיביר זכר
כל ר"ש בטהרות.

וכידוע שהיה בצעירותו עשיר גדול ובב"א ירד מנכסיו.
ועובדא הכי הוה שהיה סוחר בפחם וסיכם עם אדם א' שהוא
יקנה ממנו כמות גדולה וקודם שקיבל הסחורה מדינה אחת
סמוכה היתה צריכה הרבה כסף מזומן והורידה מאד את
מחירי הפחם, ואותו אדם אמר לטשיבינער רב שהיות ואמר
לו שיקנה ממנו הרי הוא חייב לעמוד בדיבורו.

ומסופר שהטשיבינער רב הסתובב בחדר אנה ואנה
שידע שעל פי דין אינו מחוייב ומאידך הוא יפסיד את כל
כספו. ואח"כ החליט שמילה זו מילה ועליו לעמוד בדיבורו.
וכל העיר שמחה באותה שעה מכיון שידעו שכעת לא יסרב
להם להיות רב הקהילה. ולימים שאלו א' ממקורביו איזו
תקופה בחייו הוא זוכר יותר לטובה, ואמר שאמנם כעת כולו
שקוע אך חסר לו את החשק של ההתחלה, דכשהיה מסיים

את העסק בפחם היה רץ בהשתוקקות עצומה ללימוד. [וסיים
מו"ר שחלק זה יש לנו ג"כ בבין הזמנים שיש חשק מיוחד
בשעות שהולכים ללמוד]..

עוד סיפר [ואמר מו"ר שהסיפור מוסמך] שאחד הגיע
לטשיבינר רב ואמר לו שאמנם הנו"ב היה גאון בחריפות
ובקיאות אבל בהבנת פשט הגמ' אני כמו הנו"ב. ענה לו הרב
יש שאלה בפוסקים בניקב הטחול האם זה רק כשניקב לאחר
שנולדה או שגם נקב בתולדה נחשב לנקב. ושאלו האם יש לו
ראיה לזה. וכאשר השיב בשלילה, אמר שהנו"ב נשאל על זה
והוא פשט זאת מברכת אשר יצר שמברכים וברא בו נקבים
נקבים, והרי נקבי האדם הם בתולדה ואעפ"כ נקראים נקבים.
והבין הלה שאפילו פשט בברכת אשר יצר ידע הנו"ב יותר
ממנו.

כמו כן הביא בשמו דכאשר הגרע"א אומר חידוש
בראיה יש לפעמים לדון בראיתו אבל כאשר הגרע"א אומר
דבר מה מסברא בזה מי יכול לבוא ולדון אחריו הרי כל הדעת
תורה האמיתית שלו חידשה סברא זו עכ"ד

מן השמים ראו שהלכה כמותו

סיפר מורי ורבי הכ"מ ששמע מגבאי בית הכנסת
שהספר תורה שלהם נקרע בחוה"מ סוכות במקום התפר
כאשר עשו הגבהה, וכיון שנשאר להם רק שני ספרים
ובשמחת תורה כידוע מוציאים שלשה הלך לשאול לרב חשוב
האם מותר לתופרו בחוה"מ והורה לו לאיסור כיון שיש עוד
ספרים, ובשמחת תורה כאשר יאמרו את הרשות לחתן
בראשית יגללו את הספר השני לתחילתו ואותו גבאי לא נהג
כדת והלך לשאול עוד רב אחר והורה לו להיתר וכן עשו
שתפרו בחוה"מ והנה ביום הושענא רבא שוב נקרע אותו

הספר ובמקום אחר לא בהתפר שבמקום הראשון ואמר מו"ר שראו בחוש שמשמיא הסכימו שלא נהג הגבאי כשורה. והוסיף מו"ר שאי"ז סתירה להמבואר בב"מ [דף נ"ח ע"ב] שלא בשמים היא דהתם זה להכריע הלכה כמו מי אבל כאן לאותו גבאי הראו בחוש שהיה לו לנהוג כדברי ראשון ולא ללכת לשאול רב אחר [ועיין בשש"כ פס"ח הערה ל"א מה שהביא מכף החיים סי' תקמ"ה ס"ק י"ד ויש לדון האם הטעמים שם שייכים נמי האידנא].

מתנה טובה יש לי בבית גנזי

מורי ורבי הכ"מ סיפר שרב אחד כשנפרד מבני קהילתו לעלות לא"י אמר להם הרבה תקנות שיש להם לתקן בעירם וכדי לחזקם בשמירתם אמר דהנה בשבת [דף י' ע"ב] "לדעת כי אני ה' מקדשכם" תניא אמר לו הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקשה ליתנה לישראל ע"ש. וצריך להבין לשם מה קרא הקב"ה לשבת מתנה והרי יכול היה לומר גם מקח טוב דומיא דכי לקח טוב נתתי לכם.

ופירש אותו רב דהנה אדם שימכור לחבירו יהלום יקר ומיד אחרי שמכר לו הולך הקונה בפניו וזורקו לים לא תהיה פגיעה בדבר למוכר שכבר קיבל את כספו. משא"כ באופן שנותנה מתנה לחבירו והולך בפניו וזורקה לים הרי זו פגיעה נוראה שמזלזל במתנתו וזהו מתנה טובה אני נותן לכם ותדעו שמי שאינה משמרה הרי הוא פוגע בכבודי.

וסיים אותו רב דרשתו עד עכשיו נתתם לי משכורת א"כ לא פגעתם בי כל כך כאשר לא שמעתם את תקנותי הטובות אבל דרשה זו שאני דורש לכם עכשיו בחנם אם לא תשמרו תקנותי הרי אתם פוגעים בי.

לדון לכף זכות

מורי ורבי הביא שהמפרשים רמזו במשנה "והוי דן את כל האדם לכף זכות" אשר כידוע היא מצוה מה"ת "בצדק תשפוט עמיתך" דהנה הראשי תיבות של משנה זו הם "הדא כהלז", "והדא" היינו כמו שאומרים הדא אתתא, "כהלז" היינו שלא ימדוד את האדם שלפניו לפי הכשרונות שלו בעצמו אלא לפי כשרונותיו של חברו.

כמו כן אמר מו"ר "לא תשנא את אחיך בלבבך" דהיינו השנאה שבין אדם לחבירו נובעת מזה שהוא דן את חברו לפי הלב שלו בעצמו אבל כאשר ידון את חברו לפי הלב של חברו לא יהיה כאן מקום לשנאה כלל.

הזהרו בגחלתן

מורי ורבי סיפר שראה בספר יקר המציאות שחיברו רבי יצחק די לאטש [שהיה רב בזמן הבית יוסף והוא היה אחד הגורמים שספר הזהר התפרסם בעולם והודו לו אח"כ כל חכמי הדור על הטובה שעשה וגם רבינו חיים ויטאל בהקדמה לעץ חיים משבחון] והיה בעירו אחד שנשא את קרובתו שהיתה אסורה עליו מדברי סופרים והרב הנ"ל בקש ממנו שיגרשנה אבל לא ציית לדבריו ושלח מכתב להבית יוסף שיכתוב לו מכתב שיגרשנה ומובא שם המכתב שהב"י שלח לו ומבקש ממנו שלכבוד התורה והמצוה שיגרשנה אך שוב שלח הרב הנ"ל להב"י שהמכתב לא הועיל ושוב שלח הב"י מכתב בשם כל רבני צפת וגם לזה הוא סירב ושוב שלח הב"י שמזהירו לקיים דבריו וגם לא הועיל ובפעם הרביעית שלח לו הב"י שהוא מזהירו שאם לא יגרשנה בתוך שבוע ימים מרה תהא אחריתו ושלח הרב הנ"ל להב"י שהוא לא שמע לדבריו ובסוף אותו שבוע הוא הלך לעולמו.

צוואת רבינו יהודה החסיד

מורי ורבי אמר שרבינו יהודה החסיד היה רשכבה"ג
ובעל רוח הקודש.

וסיפר שאמר לו בנו של הגר"י אברמסקי זצ"ל בעל
החזון יחזקאל שאביו בדק בגיטין של הקהילה בחו"ל והיה
לערך חמישים אחוז מאלו שעברו על הצוואה (שהיה שם
החתן כחמיו או שם הכלה כחמותה ושאר דברים) אע"פ
שאותם שעברו היו אחוז קטן יחסית לעומת תושבי העיר.

עוד סיפר שכמה רבנים התירו בצירוף כמה צירופי
שיטות ונימוקים לשאת שני אחים את שתי אחיות או את
אחות בעל אחותו (עיין צוואת ריה"ח צוואה כ"ה וצוואה כ"ח)
ולא עלה הזיווג יפה וסיפרו זאת למרן החזו"א ואמר אם
ריה"ח היה אומר הלכה היה שייך בזה צירופים וסניפים אבל
כאשר הוא נותן עצה שראה ברוח הקודש שהזיווגים הללו לא
יעלו יפה מה שייך לעשות צירופים.

והוסיף מו"ר שיש עובדא שראה בעיניו שגביר אחד
בנה שני בנינים ובכל אחת מהיחידות הושיב שתיים מבנותיו
וכידוע שריה"ח כותב שלא ידור ב' אחיות יחדיו ובכל בנין
מתה אחת האחיות רחמנא ליצלן.

תפילת הדרך

סיפר מורי ורבי שנסע לירושלים אמר תפילת הדרך
וכאשר הגיע ל"ותצילני מחיות רעות" התחיל הנהג ללגלג
דמה שייך חיות רעות בזמננו והנה באותה נסיעה קפץ באופן
פתאומי כלב גדול לכביש עד שהוכרח הנהג לעשות בלימה
כזו שכל הנוסעים נפלו מכסאותיהם עכ"ד. [שמעתי ממנו
עובדא זו בר"ח אלול תש"ס].

באיסור קפנדרי' בבית הכנסת ובסוכה

מורי ורבי אמר שיש חידוש נפלא ברי"ץ גיאות, אמנם לפני שאומרו הוא מבקש שיקיימוהו שאל"כ מוטב שיהיו שוגגין, והוא דכמו שאין עושין קפנדרי' בבית הכנסת כמו כן אין עושין קפנדרי' בסוכה.

ובדין קפנדרי' בבית הכנסת סיפר מורי ורבי דהנה האור שמח [הל' תפילה] כתב לדייק ברמב"ם שעל עשיית קפנדרי' לא מהני אמירת פסוק ואילו המשנ"ב פסק שמהני וסיפר אברך למו"ר שנכנס לבית הכנסת לעשות קפנדרי' וכדי לומר פסוק הוציא ספר מהארון והיה זה ארחות חיים להר"א מלוניל שהוא חד מתקיפי קמאי ונפתח לו שם בהל' בית הכנסת שכותב שגם לעשיית קפנדרי' מהני אמירת פסוק והלך מו"ר לבדוק האם זה כתוב שם ואכן נמצא כדבריו.

דברי מו"ר על הדברי מלכיאל

מורי ורבי הכ"מ אמר שהכיר את בנו של הדברי מלכיאל ומורי ורבי אמר שהוא היה גאון אדיר ועל כל שאלה ידע לציין מאה מראי מקומות.

בעל יפה עיניים נתבקש לישיבה של מעלה קודם שגמר מלאכתו על מסכת נדה וד' ימים קודם שנדפס הש"ס הביאו להדברי מלכיאל וחיבר במקום על מסכת נדה וקרא לזה עין יפה ונימק ג' טעמים לשם זה חדא שדומה בשם ליפה עיניים ב' משה נהג עין יפה ונתן התורה ג' עין יפה זה אחד מארבעים ונדה זה אחד מארבעים בש"ס כולו [דיחד עם המסכתות הקטנות יש שישים].

הוא הוציא פעם דיבוק על ידי פירוש הגר"א על ספר יצירה אבל רק ע"י ספר שמדפיסו היו קדושים וצדיקים דבספר השני לא נזדעזע הדיבוק כלל.

שפיץ שפיל

מו"ר הכ"מ אמר שעשה פעם חידה לילד בן שבע ואמר לו שאם ימצא שמוזכר משה רבינו בהגדה של פסח יתן לו מאה דולר. (ואמר מו"ר שזכר מילדות שכתוב בספרים שאין מוזכר כלל משה ועל כן כך היה סבור ויש בזה תועלת שהילד יעבור כמה פעמים על ההגדה) והילד מצא "ויאמינו בד' ובמשה עבדו" דמפורש משה. והוסיף מו"ר שאינו מצטער על המאה דולר שנתן לו כיון שכבר דיברו עם ההורים שיקנו לו בזה ספרים ויהיה לו מזה תועלת מרובה, רק שהיה למו"ר מזה הארה ולימוד משמים שלא עושים משחקי ילדות הכרוכים בתשלום כספי עם ילדים דאי"ז דרך חינוכית. [א. ה. בהגדה של פסח של רבנו סעדיה גאון לא הוזכר המשך הפסוק רק תחילתו וירא ישראל את היד הגדולה ותו לא. ועיין כלי חמדה בהקדמה ובספר באר מרים].

סיפר הרב חיים יוסף טורצ'ין שליט"א שבילדותו [כאשר היה בן ארבע] ניגש למו"ר ואמר לו ווארט על פרשת השבוע. מו"ר הביע קורת רוח מרובה ושאלו מה הוא רוצה בתמורה כוס משקה, חתיכת עוגה, או ווארט אחר. הילד העדיף כמובן את אחת מן האפשרויות הראשונות אך התבייש לומר שאינו רוצה ווארט ולכן שתק ולא אמר דבר. מו"ר התכופף אליו באמרו: איני שומע אתה אומר בשקט. אך לאחר רגע עשה כאילו שמע ואמר: אמרת שרוצה אתה ווארט, מגיע לך את שלשתם...

קודם הבר מצוה לכוון באהבת עולם לברכת התורה

מורי ורבי היה רגיל לומר לנערים שבאו לפניו קודם הבר מצוה לכוון באהבת עולם הראשונה בליל י"ג שנהיו גדולים לצאת ידי ברכת התורה, וכפי שהכריע הגאון מקוז'יגלוב בשו"ת ארץ צבי. ואמר לן מו"ר שראה לגדולים

אשר בארץ שהיו מזהירים בזה את נער הבר מצוה. ובמכתב שכתב לספרי משברי ים עניני גלגל החוזר בירר מו"ר ענין זה ואמר לי בע"פ שלא חידש הרבה אבל כיון שרצונו לחזק ענין זה על כן בחר לייחד על ענין זה את מכתבו.

וסיפר מו"ר שיום אחד התקיימה בישיבה בר מצוה לאחד מבני הנדיבים וקודם הדרשה שאלו מו"ר האם התכוין באהבת עולם והשיב שלא והמתינו זמן רב עד שמצאו מי שיוציאנו שנית בברכת אהבת עולם. וחששו חלק מהנוכחים שמחמת כן אותו גביר ימעיט את תרומותיו לישיבה אך אדרבה עקב התפעלותו הרבה מדקדוק ההלכה של מו"ר הגביר את תרומותיו לישיבה.

כתב נאה במגילת אסתר

אמרתי למורי ורבי ששמעתי חידוש בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין מצוה להדר במגילה בכתב נאה דגם בקריאת התורה אין ענין בזה ואין זה אלא הידור במצות כתיבת ספר תורה וזהו למי ששייך לו הס"ת עכ"ד.

ואחר ששיבח מורי ורבי הדברים, אמר שמכל מקום מסתבר שכל נוי של האותיות שיותר ברור ונוח לקרוא בזה יש בזה כן הידור מצוה דכמו שהגרע"א מבקש מבניו לכתוב את ספרו על דף נאה מפני שמוסיף להקורא כמו כן בקריאת התורה ומגילה שייך סברא זו.

על הדברי חיים מצאנז

מורי ורבי אמר שראה בספר דרכי חיים שהמשב"ק של הדברי חיים סיפר שיום אחד יצא הדברי חיים מבית המדרש והיה במחשבות גבוהות והנה נגשת אשה בבכי אוי רבי בא חייל ולקח את כל התפוחים שהבאתי לשוק, ומיד השיב לה הדברי חיים כמה טוב עשה החייל שלקח לך את סחורתך

ואח"כ אמר למשב"ק שיאמר לה שתבוא לביתו וכשבאה שילם לה את כל שווי התפוחים.

ומבאר שם שטעם הנהגתו היה דאם ישמעו בעיר שהרבי אומר שהחייל של המלך התנהג לא יפה כולם יהיו בסכנה.

ואמר מו"ר שלמדנו מזה יסוד גדול שאדם לא תמיד צריך להשיב מיד לפי מה שהטבע שלו רוצה להשיב אלא תמיד לשקול בשקל הקודש את היוצא מפיו מה רצון ה' שאשיב במקרה זה.

גם הביא מו"ר שאחד הגדולים כאשר הספיד את הדברי חיים מצאנז' [והוא בעל הדברי יחזקאל משינאווא זצוק"ל על אביו הדברי חיים] אמר עליו על שלשה דברים העולם עומד על התורה והעבודה וגמילות חסדים ואמר שיתכן שבתורה היה בדור עוד בגדלותו של הדברי חיים וכן בעבודה וכן בגמילות חסדים אבל למצוא שלמות שכזו בכל הג' עמודים ברור לי שהדברי חיים היה חד בדרא בזה. ושפיר אמר תלמידו המובהק והאהוב של רבינו רבי יצחק מאיר וייס שליט"א שראויים הדברים להאמר על מורנו ורבינו עצמו שזכה לשלימות נפלאה שלא נראית לעין בדורנו כלל בכל הנך ג' עמודים יחדיו.

סיפורי מו"ר על בעל אבן האזל

מורי ורבי אמר שמספרים על הגרא"ז מלצר זצ"ל דכאשר יצא פעם אחת מביתו אמר לרבנית שאם יבוא הפועל לבית שלא תסגור הדלת. ואח"כ חזר בו ואמר לה שתעשה כרצונה. וביאר כוונתו דבתחילה חשש להפוסקים שיש איסור יחוד אפי' בבעלה בעיר ושוב חזר בו דחשש שזה יחשב לקינוי ואם תהי' סתירה תיאסר עליו. ואמר מו"ר דבבית הלוי [ח"ב

סי' מ' [וכן בגר"ז בקונט' אחרון מבואר שקינוי שלא מתוך החשד לאו שמיה קינוי.

עוד היה חביב למו"ר מה שפירש הגרא"ז בזמירות של שבת "ותינוק ללמדו ספר למנצח בנגינות", וקשה מה השייכות. ופירש דהטעם שמותר לפסוק מחיר לתינוק ללמדו ספר הוא משום למנצח בנגינות כמבואר בנדריים [דף ל"ח] לחד מ"ד שהטעם שמותר ליטול שכר על תורה הוא רק משום פיסוק טעמים.

עצה לתיקון המידות

מורי ורבי הכ"מ אמר שבספר מכתב סופר שחברו הגאון רבי שמעון סופר זצ"ל [בנו של החתם סופר] בדרוש הראשון [בפרשת כי תצא] מרחיב לפרש שהדרך הרצויה לשבירת המדות הרעות אינה לשוברם ולא להשתמש בהם כלל אלא לנווט כל מידה ומידה למקום ששם יש מצוה להשתמש בה וכגון מדת הכעס שישתמש בה לכעוס על עצמו שאינו מדקדק כראוי במצוות וכדו' וכן מדת העזות נגד הרשעים עיין שם בהרחבה.

וסיפר מורי ורבי על עשיר גדול שרכש יהלום נדיר בגודלו וביופיו ולימים בקש ממנו ידידו האם יכול לראותו וכאשר הוציאו מן הכספת מרוב האור שהבהיק מן היהלום נבהל והיהלום נפל לארץ ונסדק והלך עמו לטובי האומנים ואמרו שאין תקנה רק לחותכו לשנים וללטשם שזה הפסד עצום עד מאוד.

ואמר לו ידידו בצר לו שאולי נפנה לרב העיר וכשבאו בקש הרב לראות את היהלום ושאל את הבעלים היאך שמו והשיב דניאל ואמר לו שהחריץ יכול לשמש כגג הד' ויקח אומן גדול ויחרוט את שמו על היהלום [וצריך לזה אומן גדול שלא

ישבר וגם שיהי' ניכר] ובזה גרם שהוסיף עוד יותר על שוויותו הקודמת והעשיר רצה ליתן לו שכר רב על מעשהו ואמר לו שאינו רוצה לקחת ואם רוצה ליתן לו שיתן לתורה שהיא החכימה אותי ליתן לך עצה זו. וכל שנה היה עושה העשיר סעודה לבני משפחתו ומראה את היהלום לבני משפחתו ומזרזם לתמוך בתורה שעל ידה ניצל היהלום שלו שהיה עיקר רכושו.

[ודן מו"ר בעובדא זו האם היה חיוב ליתן לאותו רב ממון על עצתו שהרי עי"ז הרוויח ממון רב. ואמר מו"ר שאף אם הדרך בעולם ליקח על זה ממון מכיון שאין דרך הרבנים לקחת ולבקש על זה אינו יכול לתובעו].

בכמה פעמים שמענו ממו"ר שסגולה טובה לעבור את היום בהצלחה שעוד קודם שמוריד רגליו מהמטה יחשוב שרוצה בכל מעשיו לעבוד את ה' ולתקן מדותיו והחלטה זו בתחילת היום כוחה רב להשפיע לטובה ולגרום לסייעתא דשמיא עכ"ד.

חינוך לתיקון המידות

באחד מהשיעורים בירחי כלה סיפר מורי ורבי סיפור נפלא ששמע מבעל המעשה עצמו שכיום הוא ת"ח חשוב ומוכשר גדול שכאשר היה בן י"ד שנים בא אליו חבר ואמר לו בא ואלמד אותך לנהוג ונתן לו לנהוג במכוננית, והנה הוא רואה בנסיעתו את רבו ומיד עצר את הרכב ושאל את רבו האם אתה רוצה להצטרף ושוב הוא תפס את עצמו מה עשיתי הרי הוא ודאי יספר זאת לאבי ועל כן מיד כשבא לביתו נתכסה בשמיכה ועשה עצמו כישן כשבליבו פחד מן הבאות, והנה להפתעתו בקומו בבוקר אמר לו אביו: בני זה מסוכן אל תעשה דברים כאלו, ותו לא, ואבן נגולה מעל לבו שלא נענש

כל כך. והנה לאחר כמה חודשים התקיים מבחן פומבי בתלמוד תורה ושאלו שאלה חזקה את אחד התלמידים והוא לא ידע להשיב, והנער הנ"ל שהיה מוכשר השיב, והיה ניכר מבין ריסי עיניו שהוא שמח על זה שידע יותר מחבירו. וכאשר הגיע לביתו נתן לו אביו שתי סטירות לחי שהניעו את אמות הסיפים. ושאל הנער את אביו [ברוב כשרונם]: היתכן אבא שבמקרה שנהגתי ברכב וסיכנתי את חיי דברת אלי כל כך יפה וחינכת אותי במקל נועם, ועכשיו אתה מכה אותי כל כך ומחנכני במקל חובלים, על מה הם השינויים הללו. ענה לו אביו: מדוע אינך מבין, על השטויות שעשית כשסיכנת את עצמך הרי כשתגדל תבין לבד שלא עשית כהוגן, על כן איני צריך להכותך על זה אבל על מדות רעות שהנך שמח לאיד חברך על זה צריך לעבוד מקטנות, ואם לא משרשים את אותם מדות רעות בתחילת הדרך קשה אח"כ לעבוד ולתקנם. וסיים בעל העובדא שדברי אביו מלווים אותו כל החיים שעל המדות צריך לעבוד ולעבוד בלא הרף כלל וכלל.

נראה שהמשפט "מגלה טפח ומכסה אלפיים" לא מספיק כאשר באים לדבר על מורי ורבי שבגאונותו המופלאה הצליח להסתיר דרכיו והנהגותיו מהבריות, ומה שכתבנו וכן מה שעוד יכתבו מקורביו בעזה"ת אינו אלא טיפה מן הים של מעשיו ותורתו ויראתו הגדולים.

ויהי רצון שהדברים שהבאנו יהיו לתועלת להוסיף חיזוק בתורה ובדרך ארץ וביראת ה' ויעשו נחת רוח לנשמתו בגנזי מרומים.

ניתן להשיג ספר זה, וכן שאר ספרי 'משברי ים'
ח"א על עניני קלב"מ, ח"ב על עדל"ת, ח"ג על אחע"א, ח"ד על חזקה דמעיקרא,
ח"ה על עניני גלגל החוזר, ח"ו על עניני תערובת וביטול ברוב
וס' 'דבר בשם אומרו' על עניני אמירת דבר בשם אומרו בהלכה ובאגדה, (הנספח לספר
'פדות יעקב' מאמו"ר שליט"א), וס' 'שמח זבולון' על עניני החזקת תורה

ובירושלים
משפחת פיש
רח' גבעת משה 12
טל: 02-5373351

בבני ברק
משפחת פיש
הרב קוטלר 21 בני-ברק
טל: 03-6188995